

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociální studia a speciální pedagogika

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor Speciální pedagogika pro vychovatele
(kombinace):

PSYCHICKÁ DEPRIVACE DĚTÍ
CHILDREN'S MENTAL DEPRIVATION

Bakalářská práce: 08 –FP–KSS–1017

Autor:

Jana Klímová

Podpis:

.....

Adresa:

Šeříkova 230

417 42, Krupka 1

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Miškovská

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	Příloh
76	29	0	24	40	3 + 1 CD

V Liberci dne: 10.04. 2009

Prohlášení

Byl (a) jsem seznámen (a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval (a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 10. 04. 2009

Jana Klímová

Poděkování

Moje poděkování patří především paní Mgr. Kateřině Miškovské za cenné rady a metodickou pomoc při zpracování mé diplomové práce a za její vstřícný přístup.

Název bakalářské práce: Psychická deprivace dětí

Název bakalářské práce: Children's Mental Deprivation

Název bakalářské práce: die psychische Deprivation der Kinder

Jméno a příjmení autora: Jana Klímová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2008/2009

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Kateřina Miškovská

Anotace:

Bakalářská práce "Psychická deprivace dětí" se zabývá otázkou, zda je pro dítě vhodnější rodičovská výchova v dysfunkční rodině, nebo náhradní výchova ve funkční instituci (dětský domov). Práce je strukturována do dvou základních celků - části teoretické a části praktické. Teoretická část je zaměřena na vymezení a vysvětlení základních pojmů souvisejících s problematikou psychické deprivace. Vymezuje tedy psychickou deprivaci, její diagnostiku a léčbu, rodinu a rodinné prostředí, typy výchov, zaměřuje se na neúplnou rodinu, dále popisuje ústavní výchovu - dětský domov. Empirická část je koncipována jako průzkumné šetření. Popisuje průzkumný vzorek, metody získávání dat. V závěru průzkumné části jsou prezentovány výsledky jež vyplynuly z analýzy dotazníků. Cílem této práce bylo poukázat na skutečnost, že psychickou deprivací netrpí pouze děti v ústaní výchově.

Klíčová slova: psychická deprivace, dysfunkční rodina, ústavní výchova, dětský domov, rodinná výchova, rodina, rozvod, týrání dětí, klient

Annotation:

This Diploma Thesis deals with the children's mental deprivation. The work deals with the question, if it is more suitable to grow up in an incomplete family or in a children's home. This DT includes two main parts - a theoretical part and an empirical part. The theoretical part is focused on the definition and the explanation of basic concepts connected with problems of mental deprivation. It investigates a diagnosis, a treatment, a family and a home background. The work describes various types of upbringing. It explains a situation both in an incomplete family and in an institutional organization. The empirical part is outlined as a research investigation. It concentrates on a research sample, different methods

and getting datas. At the end of the empirical part there are presented results, which ensued from analysing the questionnaires. The aim of this work was to prove, that the mental deprivation doesn't afflict only children living in children's homes.

Keywords: mental deprivation, dysfunctional family, institutional care, children's home, family education, family, separation, maltreatment children's, client

Annotation:

Als das Thema für die Diplomarbeit habe ich die psychische Deprivation der Kinder ausgewählt. Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Frage, ob es ist für das Kind gelegener in einer dysfunktionalen Familie als in einem Kinderhaus aufzuwachsen. Diese Arbeit ist strukturiert in zwei Teile. Es geht um den theoretischen Teil und den praktischen Teil. Der theoretische Teil ist konzentriert auf die Erklärung der grundlegenden Begriffe, die mit der Problematik der psychischen Deprivation zusammenhängen. Er befasst sich sowohl mit der Diagnostik und der Kur, als auch mit der Familie und der Familienumwelt. Dieser Teil beschreibt verschiedene Typen von Erziehungen, die Situation in unvollständigen Familien und in Kinderhäusern. Der praktische Teil ist konzipiert wie eine Forschungsuntersuchung. Er widmet sich nicht nur dem Forschungsvorbild und verschiedenen Methoden, sondern auch dem Gewinnen der Daten. Im Schlußteil sind präsentiert Ergebnisse, die aus der Analyse der Fragebögen folgten. Das Ziel der Arbeit war zu beweisen, dass die psychische Deprivation nicht nur die Kinder aus den Kinderhäusern befällt.

Schlüsselwörter: die psychische Deprivation, dysfunktionalen Familie, die Anstaltspflege, das Kinderwohnheim, die Familienerziehung, die Familie, die Scheidung, die Kindesmisshandlung, der Klient

OBSAH

ÚVOD.....	10
I) TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Psychická deprivace.....	12
1.1 Vymezení pojmu	12
1.2 Výskyt psychické deprivace.....	14
1.3 Projevy psychické deprivace.....	15
1.4 Diagnostika psychické deprivace.....	17
1.5 Dnešní léčba psychické deprivace	18
1.5.1 Úplná změna výchovného prostředí.....	18
1.5.2 Úprava dosavadního prostředí.....	19
1.5.3 Psychoterapeutická pomoc deprivovanému dítěti	20
2 Rodina	22
2.1 Vymezení pojmu	22
2.2 Historie rodiny	22
2.3 Vymezení pojmu výchova.....	23
2.4 Typy výchov	23
2.4.1 Demokratická	23
2.4.2 Autoritativní	24
2.4.3 Liberální	24
2.4.4 Zanedbávající	24
2.4.5 Nadměrně ochranná výchova	24
2.4.6 Disharmonická výchova	24
2.5 Rozvod	25
2.5.1 Vymezení pojmu	25
2.5.2 Rozvod ve světě	25
2.5.3 Rozvod v ČR.....	26
2.5.4 Dopad rozvodů na děti	26

2.6	Týrání dětí v rodinách	28
2.6.1	Týrané děti	29
2.6.2	Formy týrání.....	30
3	Ústavní výchova.....	30
3.1	Dětské domovy	31
3.2	Historie DD	33
3.3	Typy DD	33
3.3.1	Dětský domov rodinného typu	33
3.3.2	Dětský domov internátního typu	34
3.4	Důvody umístění dětí do dětských domovů	34
3.5	Zaměstnání dětí a jejich činnosti v dětských domovech	35
3.5.1	Osobní hygiena, stravování	36
3.5.2	Uklízení	36
3.5.3	Příprava na vyučování.....	37
3.5.4	Zájmová činnost.....	38
3.5.5	Kultura v dětských domovech.....	39
3.5.6	Rekreace a pohyb	39
3.6	Soužití v dětských domovech.....	40
3.7	Vztahy mezi dětmi a vychovateli.....	40
3.8	Dopad ústavní výchovy na osobnost jedince	41
3.8.1	Deprivační syndrom	42
II)	PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
4	Empirické šetření - kvantitativní průzkum	46
4.1	Cíl.....	46
4.2	Předpoklady bakalářské práce.....	47
4.3	Použité metody a metodika průzkumů	47
4.3.1	Nestandardizovaný dotazník	47
4.3.2	Rozhovor, studium spisové dokumentace, pozorování	47
4.4	Charakteristika zkoumaného vzorku	48

5	Vyhodnocení	50
5.1	Okruh otázek na zjištění věku a pohlaví dětí	50
5.2	Okruh otázek zaměřených na organizaci života dětí v dětském domově.....	52
5.3	Okruh otázek zaměřených na rodinu a rodinné prostředí.....	57
5.4	Okruh otázek zaměřených na zájmy a volný čas	62
5.5	Okruh otázek zaměřený na sociální vztahy.....	64
5.6	Okruh otázek zaměřený na sebepojetí.....	65
5.7	Vyhodnocení předpokladů	68
5.7.1	Vyhodnocení předpokladu č. 1.....	68
5.7.2	Vyhodnocení předpokladu č. 2.....	69
6	Závěr	70
6.1	Závěrečná doporučení	71
	Seznam literatury	72
	Elektronické zdroje.....	75
	Přílohy	76

ÚVOD

Pracuji jako cvičitelka plavání již 18 let. S dětmi se setkávám tedy každý den. Na plavání chodí děti z různé sociokulturní společnosti. Navštěvují nás děti z rodin plně funkčních, děti z rozvrácených rodin, ale i děti, které navštěvují Arkádii v Teplicích - společnost pro komplexní péči o zdravotně postižené. Jak vyplývá ze statistických dat, v naší společnosti v posledních letech dochází k nárůstu rozvodovosti a tím i dětí z rozpadlých rodin. Mnoho rodin je též nefunkční a to vše má neblahý vliv na vývoj našich dětí. Problémových dětí přibývá a bohužel přibývá i dětí s poruchami chování. Zde je nutné si uvědomit, že ne vždy se jedná o pravou poruchu chování. V sousedství mého bydliště sídlí i dětský domov. Často zde vídám děti, které nemají to štěstí, aby vyrůstaly ve své rodině. Zpráva Českého helsinského výboru za rok 2007 není pro Českou republiku zrovna příznivá. Děti s ústavní péčí přibývá a s tímto neblahým fenoménem přibývají i zařízení, která jim poskytují náhradní rodinnou péči. Problematika dětí s ústavní výchovou v dětských domovech je velmi citlivá a diskutovaná v odborných psychologických kruzích.

Ústavní výchova je forma náhradní výchovné péče dětí, jejichž rodiče se o ně nechtějí či nemohou z nejrůznějších příčin postarat. Tyto děti jsou pak odsouzeny prožívat část či celé své dětství a období dospívání v kolektivní výchově ústavního zařízení.

Výchova dítěte v ústavním zařízení je do jisté míry nepřírozenou záležitostí. Mluvíme-li o dětství, každý z nás si jistě vybaví chvíle strávené po boku svých rodičů a sourozenců, popř. dalších členů širší rodiny. Ústavní výchova je tedy pro mnoho lidí vzdáleným pojmem. Přesto je však řada dětí, a není jich málo, které dětství v pravém slova smyslu nikdy nepoznaly či nepoznají. Ředitelka Nadace Naše dítě Zuzana Baudyšová ve vysílání na rádiu Český rozhlas uvádí, že v ústavní péči je v ČR 22 000 dětí, každý rok přicházejí do ústavní péče 4 000 dětí. Vlivem určitých okolností není jejich vyrůstání v původní rodině možné, a proto musejí být z rodiny odebrány a umístěny do náhradní výchovné péče. Smutným faktem zůstává, že nejvíce takto „opuštěných“ dětí končí v péči ústavní. Tyto děti jsou většinou tzv. sociálními sirotky, tzn., že své rodiče mají, ale jejich péče o ně byla natolik problematická, že nebylo v nejlepším zájmu dítěte v rodině zůstat. Nejčastěji se jedná o rodiny rodičů se závislých na návykových látkách či lidí majících

sklony k sociálně patologickému chování. Pobyt v ústavním zařízení jistě není optimálním řešením, jak dítěti můžeme zajistit bezstarostné a klidné dětství.

Záměrem této bakalářské práce je snaha o hlubší proniknutí do problematiky ústavní výchovy a do výchovy v rodině nefunkční či neúplné. Je to zamyšlení se nad tím, jak se takovým dětem žije, čím jsou vybaveny do budoucna a jaký vliv na ně jejich pobyt ať již v ústavní péči či v nefunkční rodině zanechává. Na základě průzkumu, který proběhl mezi dětmi z dětských domovů a v nefunkčních či rozvrácených rodinách, se snažíme zjistit, zda je pro děti vhodnější pobyt v ústavní péči, nebo s rodiči, kteří se ne zcela správně zhostí své role, zkoumáme tedy kde je míra psychické deprivace co nejmenší.

V první části této bakalářské práce, tj. v části teoretické, se věnuji vysvětlení pojmu psychická deprivace, dále se věnuji výchově v rodině a v neposlední řadě i výchově dětí v ústavní péči.

Druhá část bakalářské práce je věnována průzkumnému šetření. Prostřednictvím dotazníků se snažíme poodhalit, jak děti vidí své vyhlídky do budoucna a zjistit, do jaké míry se shodují výpovědi dětí s popsanou teorií v první části práce.

Cílem práce je tedy porovnat, zda psychická deprivace je větší u jedinců v ústavní výchově či jedinců vyrůstajících v dysfunkční rodině. Funkčnost rodiny můžeme v tomto případě spatřovat ve vnitřních vztazích jako je respekt, odpovědnost, potřeba soukromí, v pozitivní emoční atmosféře a v komunikaci.

Doufám, že zpracovaný materiál pomůže poodhalit, kde se děti cítí lépe. Zda je pro jejich další vývoj lepší jakákoliv ústavní péče, či výchova v rodině, byť ne vždy zcela funkční. Například podle Českého statistického úřadu se ukázalo, že jen za první čtvrtletí roku 2008 bylo rozvedeno 7,7 tisíce manželských párů, což je téměř stejně jako za celý rok 2007. Celkem 4,6 tisíce rozvodů se týkalo manželství se závislými dětmi, kdy tak přišlo o úplnou rodinu 6 751 dětí¹.

---

¹ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby061208.doc>

I) TEORETICKÁ ČÁST

1 Psychická deprivace

1.1 Vymezení pojmu

Autoři jednotlivých definic deprivace (Matějček, Langmeier, Vágnerová) se shodují na zřejmě nejpřesnější definici deprivace. „Deprivace je stav, kdy některá z objektivně významných potřeb biologických i psychických, není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu.“² Psychickým stavem se zde míní trvalejší, nikoli však neměnná charakteristika člověka, kterému nebyla dána možnost, aby své základní psychické potřeby rozvinul a ve svém životním prostředí uplatnil. Takový stav vzniká nedostatečným přívodem určitých žádoucích podnětů.

Deprivační zkušenost patří k nejzávažnějším zátěžovým situacím. Může nepříznivě ovlivnit psychiku jedince, respektive jeho vývoj vůbec. Patogenní význam deprivace je závislý na období, kdy k ní došlo. Dle Langmeiera a Matějčka (1974) se psychické potřeby dělí do čtyř úrovní, které se vzájemně prolínají. Ve vztahu k různým základním psychickým potřebám lze mluvit o období zvýšené citlivosti k určitému typu deprivace. Například v raném věku jsou děti citlivější k citové deprivaci, než v pozdějším období. Dlouhotrvající deprivace pak může vést k různým následkům, o kterých budu psát později.

Základní životní potřeby se dají rozdělit do několika skupin:

A) Biologické potřeby – jako je teplo, potrava, spánek či ochrana před nebezpečím atd. Neuspokojení těchto potřeb ohrožuje přímo tělesné i duševní zdraví jedince. Při dlouhodobějším trvání vede tento stav k závažnému poškození organismu a někdy dokonce až k smrti postiženého.

B) Psychické potřeby – které tvoří několik podskupin.

1. Potřeba určité stimulace, což znamená aktivní kontakt se světem prostřednictvím podnětů v určitém množství a na jisté úrovni složitosti či proměnlivosti.
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tj. potřeba smysluplného světa. Uspokojení psychické potřeby umožňuje, aby se z chaotických a

---

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. strana 36.

nezpracovatelných podnětů, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde tedy o základní podmínky pro jakékoli učení.

3. Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů. Náležité uspokojování této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.
4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního JÁ, vlastní identity. To pak je dále podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotových cílů životního snažení.
5. Poslední a méně podstatná je potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy. Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje jeho životní aktivitu. Jde o dimenzi naděje – beznaděj.

Je také důležité zmínit se o pojmech, které se v souvislosti s deprivací často užívají. Prvním z nich je *frustrace*. „Ta bývá nejčastěji definována jako nemožnost uspokojit právě žádanou potřebu díky nějaké překážce. Je to stav momentálního napětí, které je způsobeno zablokováním cesty k cíli.“³ Tedy deprivace a frustrace ve své podstatě zahrnuje stejný problém, ovšem v případě deprivace jde o dlouhodobou záležitost s mnohem většími následky. K frustraci dochází tehdy, když je například dítěti odňata jeho oblíbená hračka a dá se mu možnost hrát si s něčím jiným, méně zajímavým. Frustrace je také brána za úvod do případné deprivace.

S plně rozvinutým obrazem klasické psychické deprivace se dnes setkáváme poměrně zřídka – nejčastěji tam, kde spolupůsobí dva nebo více nepříznivých činitelů. Nezřídka pak to bývá v případech, kdy se kombinuje ústavní výchova s nějakou smyslovou nebo pohybovou vadou, která již sama o sobě vytváří nebezpečí deprivace.

Deprivace patří k nejzávažnějším životním situacím a její důsledky na vývoj osobnosti jsou značně variabilní.

---

³) LANGMEIER, Josef; MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974. strana 24.

S pojmem psychická deprivace bývá často spojován termín výchovná zanedbanost. Tento pojem se v běžné praxi či v odborné literatuře s pojmem psychická deprivace zaměňuje. Přesto je definice tohoto termínu odlišná.

Výchovné zanedbání zasahuje hlavně povrchové stránky osobnosti dítěte, což znamená například běžné hygienické návyky, způsoby životosprávy, osvojování kulturních dovedností, znalostí, jednání ve shodě se sociálními normami apod.⁴

Jsou známy i případy, kdy se dětem nedostávalo jídla, ochrany a také lékařské péče. Zanedbání se může projevit až v pozdějším věku prostřednictvím problémů spojených s osvojováním dovedností a znalostí, které jsou nutné k úspěšnému zařazení se do společnosti. Rodiče například nevěnují dítěti dostatečnou pozornost, nerozvíjejí jeho slovní zásobu, nečtou mu pohádky, neučí se s ním říkanky ani básničky, dítě samotné nemá své knížky, není dostatečně motivováno ke kreslení, vyrábění z papíru, lepení, hraní na hudební nástroj, sportovním aktivitám či stavění lega. Takový typ zanedbání je označován jako kulturní deprivace.

Zanedbání se dále může projevit v oblasti přisvojování morálních norem, které určují, co je dovoleno a co zakázáno.

1.2 Výskyt psychické deprivace

Nejčastějším a typickým případem zanedbaných dětí jsou děti z rodin sociálně slabých nebo rodin na nízké kulturní úrovni. Dětem se zde nedostává uspokojení základních biologických potřeb. Jsou nuceny žít v nepořádku, bez nároku na vlastní soukromí, bez dohledu dospělých a nutné výchovy.

Dalším místem výskytu jsou dětské domovy. Tyto instituce byly původně prvním místem, kde společnost zjistila výskyt psychické deprivace. I když se zde dětem dostává jejich základních biologických potřeb – mají správnou výživu, dozor dospělých, hygienické ošetření, lékařskou péči a výchovu vzdělaných vychovatelů, přesto je zde zřetelný nedostatek individuální pozornosti dospělého a z toho vyplývající emoční strádání dětské duše. Děti umístěné v dětských domovech mají značné problémy se sociálním a osobním růstem, vyjádřením své vlastní a jedinečné osobnosti a autonomním vývojem.

V současnosti se společnost stále více zaměřuje na největší nebezpečí v oboru psychické deprivace, a to ve výskytu psychické deprivace v rodinách. Rodiny, ve kterých

---

⁴ LANGMEIER, Josef; BALCAR Karel; ŠPITZ Jan. *Dětská psychoterapie*. Praha: Portál, 2000. strana 301.

se objevuje psychická deprivace, nemusí být nutně nápadné svému okolí, například kvůli rodiči alkoholikovi či osamocené matce, ale jedná se o zcela bezproblémové a naoko „normální“ rodiny. Takové rodiny mohou mít i vysoké společenské postavení a vysokou kulturní úroveň.⁵ Psychická deprivace se u dětí z již zmíněných rodin rozvíjí v důsledku nedostatku času rodičů věnovaného výchově dítěte a jeho nedostatečném podněcování. Dítěti poté nezůstane nic jiného než trávit čas u televize, počítače nebo „poflakováním“ se po ulicích. Mnohdy se dítě připojí k partě svých vrstevníků či starších dětí a hrozí nebezpečí alkoholové či drogové závislosti, vypěstované již v raném věku.

1.3 Projevy psychické deprivace

Projevy psychické deprivace se liší s rostoucím věkem postiženého. Většinou se však jedná o projevy velmi četné a mnohotvárné, které zasáhnou do budoucího života postiženého a napravují se velmi těžko.

U dětí útlého věku, tedy do tří let, se psychická deprivace může projevit opožděním celého psychomotorického vývoje. Nejvíce nápadná je povrchnost a nediferencovanost citů a sociálních vztahů, chudí duševní obzor, nezúčastněná nebo rozmrzelá nálada či nedětsky vážný výraz.⁶

Velmi citlivým ukazatelem poškození je řeč dítěte. Individuální kontakt dítěte s matkou a blízkými osobami je nenahraditelný aspekt pro správný vývoj řeči kojence a batolete. Do vývoje dále zasahuje kladné citové ladění a smysluplnost bezprostředního okolí. Tato péče nemůže být i přes veškerou snahu v kojeneckých ústavech zaručena a dítě je tak vystaveno psychické deprivaci až úplné izolaci. Poškození řeči dítěte může být v různých stupních. Dítěti může chybět spontaneita, typické kladení otázek. Dalšími znaky poškození může být i neznalost nebo nedostatek zdvořilých či mazlivých slov, užívání pouze nejprimitivnější slovní zásoby, apod.

V předškolním věku zpravidla přetrvává u deprivovaných dětí povrchnost a nestálost vztahů, nedostatek důvěry. V tomto věku se objevuje velice silná touha sounáležitosti, děti se upínají na sestry nebo vychovatelky. Hledají svou „maminku.“ Dalším příznakem je idealizování si okolního světa a hlavně své rodiny a rodičů. Nezáleží

---

⁵ PÖTHE, Peter. *Emoční poruchy v dětství a dospívání. Psychoanalytický přístup*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008.

⁶ MATĚJČEK, Zdeněk; KOLOUCHOVÁ, Jarmila. [et.al.] *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, strana 85

na tom, zda jsou jejich zážitky s nimi kladné, či záporné. U hluboce deprivovaných dětí se objevuje velmi těžká vada řeči, její značné opoždění a nedostatečné rozvinutí. Z důsledku všech těchto poruch doporučuje po řádném vyšetření pedagogicko psychologická poradna často odklad školní docházky.

Ve školním věku je psychická deprivace velmi často spojováno hlavně se zhoršenou schopností učení se a špatným školním prospěchem, který mnohdy neodpovídá jejich intelektové možnosti. Tento problém se však nevyskytuje jen u dětí ze „špatných rodin“, ale také u dětí umístěných do dětského domova či jiného výchovného ústavu, a to i přes soustavnou pedagogickou péči, která je jim poskytnuta. U výrazně deprivovaných dětí dochází často k mylnému zařazení do zvláštních tříd, i když jsou inteligenčně v normě. U dětí školního věku se psychická deprivace projevuje také v sociální oblasti, například v neschopnosti navázat hlubší sociální vztah, celkové nedůvěře k okolí, výkyvech chování, nepřiměřené agresivitě, citové otupělosti atd.⁷

V pubertálním a adolescentním věku narušuje psychická deprivace kolektivní vztahy, omezuje možnost začlenění se do kolektivu svých vrstevníků, navozují se pocity méněcennosti, jedinec touží po uznání, ale zpravidla ho není schopen dosáhnout, časté jsou i pocity studu, jedinec je velmi často v izolaci od okolí. Velmi častým znakem psychické deprivace v tomto věku bývá i posunuté vnímání hierarchie hodnot. Jedním z nebezpečných a velmi nežádoucích znaků je zvýšená možnost závislosti na alkoholu a drogách.⁸ Jedinec se již nesnaží o pocit sounáležitosti s kolektivem a okolím navozením přátelství a jiných sociálních vztahů a tento stav se snaží navodit pomocí různých návykových látek.

Důsledky psychické deprivace bohužel často přetrvávají až do dospělosti. I když se pocity vyvolané psychickou deprivací snaží potlačit a zmírnit je, je mnohdy znát, že jedinec jako dítě prodělal psychickou deprivaci. V případě že se jedinec dostane do lepšího prostředí, je zde reálná možnost, že bude mít vážné problémy v partnerských vztazích, jako rodič bude velmi nejistý a ke svým bližním bude v jistém smyslu nedůvěřivý. Jestliže však deprivovaný jedinec zůstane ve špatném sociálním prostředí, problémy spojené s psychickou deprivací se ještě více zvýrazní. Jedinec bude mít větší náklonnost k páchání

---

⁷ MATĚJČEK, Zdeněk; KOLOUCHOVÁ, Jarmila. [et.al.] *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. strana 86

⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000.

trestných činů, alkoholické a drogové závislost, gamblerství, sexuálnímu zneužívání v rodině, týrání dětí apod.

Z těchto znaků je zřejmé, že psychická deprivace není prázdný pojem, ale vážný problém ohrožující nejen takto postiženého jedince a jeho bezprostřední blízké okolí, ale také problém týkající se celé naší společnosti. Je proto nutné včasné rozpoznání tohoto nebezpečného postižení, ale také jeho léčba.

1.4 Diagnostika psychické deprivace

Diagnostika psychické deprivace je nesmírně obtížná a náročná z důvodů mnohačetných projevů, jakými se toto postižení projevuje. Projevy psychické deprivace jsou přímo podmíněné všemi vnějšími okolnostmi jejího vzniku i věkem a celkovým stavem dítěte.⁹ Způsob diagnostiky, který níže uvedu, byl vypracován až v několika posledních desítkách let, aby bylo možné lépe zařazovat psychicky deprivované děti do pěstounských rodin. V odborné literatuře se této problematice věnuje již značná pozornost, do běžného života však proudí pouze útržkovité informace. Dnešní veřejnost není bohužel dostatečně informována a z této nevědomosti plynou až nereálné předsudky.

Prvním krokem v diagnostice psychické deprivace je rozhodující psychologické vyšetření, které se pokusí zachytit stupeň psychické deprivace v závislosti na životních podmínkách dítěte. Mezi základní diagnostiku tohoto postižení patří samozřejmě i pediatrické vyšetření a zhodnocení všech genetických dispozic. Následujícím krokem je vyšetření dítěte sociální pracovníci, jejímž úkolem je posoudit funkčnost rodiny a možnost navrácení dítěte do své rodiny. U dětí školního věku je dále ještě nutný odborný posudek pedagogického pracovníka. Tito odborníci mají za úkol posoudit všechny aspekty dětské osobnosti a musí se shodnout na celkovém posouzení stavu dítěte. Z této diagnózy má vyjít předpokládaný další vývoj dítěte a doporučení na jeho léčbu.

Dalším problémem, který se nám jeví v souvislosti s diagnostikou a léčbou je otázka, zda se dá psychická deprivace vyléčit. A do jaké míry?

Dříve panovalo všeobecné mínění, že psychická deprivace jako taková je zcela nenapravitelná. Je sice možné zmírnit její projevy, ale postižený jedinec nebude nikdy

---

⁹ MATĚJČEK, Zdeněk; KOLOUCHOVÁ, Jarmila. [et.al.] *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání. Praha:Portál, 2002, strana 87

schopen vést normální život. Jedinci postižení psychickou deprivací byli mylně pokládáni za mentálně postižené a sociálně nezaintegrovatelné.

V dnešní době jsou odborníci naštěstí zcela jiného názoru. Přispěla k tomu značnou částí první SOS vesnička v Doubí u Karlových Varů, dále experimentální péče v okrese Olomouc a od uzákonění pěstounské péče v roce 1973 její rychlý rozvoj v celém státě.¹⁰

Psychicky deprivované děti, které byly zařazeny do pěstounských rodin, se vyvíjely neuvěřitelně dobře, došlo k výraznému urychlení vývoje řeči a vyrovnaní jak v oblasti citové, tak v oblasti sociální.

1.5 Dnešní léčba psychické deprivace

Léčba zanedbaných i deprivovaných dětí by měla být vždy komplexní. Neměla by se zaměřovat pouze na odstranění jednoznačných projevů, ale měla by upravit i prostředí dítěte. Další nutností při léčbě takto postiženého dítěte je naprostá kooperace mezi jednotlivými odborníky, kteří se na léčbě podílejí.

Nejdříve je třeba zjistit, zda:¹¹

1. je nutná úplná změna prostředí, tzn. je nezbytné či alespoň velmi žádoucí přemístit dítě z jednoho výchovného prostředí do druhého
2. je možné nebo na určitou dobu nevyhnutelné ponechat dítě v dosavadním prostředí, jaká volit opatření a jaké vybrat metody práce orientované na zlepšení podmínek pro dobrý vývoj dítěte

1.5.1 Úplná změna výchovného prostředí

Vytrhnutí dítěte z domácího prostředí je vždy značný zásah do jeho života – a ne vždy je to nejlepší řešení. Na prvním místě při rozhodování o vyjmutí dítěte ze současného výchovného prostředí je zájem o jeho bezpečnost a pocity. V případě že však dítě silně citově a sociálně strádá a není žádná reálná naděje na zlepšení, je umístění dítěte do jiného výchovného prostředí nevyhnutelné. Další podmínkou takového vyjmutí dítěte z vlastní rodiny je záruka, že dítě přijde do prostředí nesrovnatelně lepšího a stabilnějšího. I když se na léčbě psychické deprivace podílejí

---

¹⁰MATĚJČEK, Zdeněk.; KOLOUCHOVÁ, Jarmila. [et.al.] *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání. Praha:Portál, 2002. strana 87

¹¹ LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel; ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. Praha Portál, 2000. strana 303

všemožní odborníci, stávají se při vyjmutí dítěte z rodiny bohužel také omyly. Jestliže bude doporučeno změnit prostředí například z důvodu přecenění zjevných nedostatků prostředí, například špína, špinavé oblečení, nedostatečná hygiena, a přitom budou v rodině fungovat velice pěkně sociální a citové vztahy, nemělo by být dítě ze svého přirozeného prostředí vytrženo. Stačil by pouze dohled sociální pracovníce na dodržování hygieny v rodině a pomoc bezradné a málo vzdělané matce. Dalším velmi nežádoucím postupem je přemísťování dítěte z jednoho výchovného prostředí do druhého. Dítě nebude schopno získat stabilitu a navázat bližší citové vztahy. Problematikou vyjmutí dítěte z vlastní rodiny a jeho přemístění do jiného výchovného prostředí se zabývá nepřeberné množství autorů, kteří ve svých publikacích nabízejí další možnosti řešení.

1.5.2 Úprava dosavadního prostředí

Mnoho nežádoucích změn výchovného prostředí je provedeno následkem nedostatečné pozornosti cílené úpravě podmínek v dosavadním prostředí a nedostatkem důvěry v její reálnost.¹² Úprava dosavadního prostředí by měla stát na prvním místě při léčbě psychické deprivace, neměla by se dávat přednost mnohdy snazší úplné změně výchovného prostředí. Často by stačila soustavnější pomoc sociálního pracovníka, rady rodičům, využití poradenských služeb, využívat podpůrných zařízení a nastolení kvalifikované rodinné terapie. Přestože je psychická deprivace v dnešním světě obrovským problémem, není veřejnosti dostatečně známa a postižené rodiny často neví o možnostech, kam se obrátit pro pomoc. Chybí také speciálně kvalifikovaní pracovníci. Přesto je ponechání dítěte v rodině, pokud je to jen možné, hlavním cílem a musí se na to vynaložit veškeré prostředky. Proto je důležité pracovat jak s rodinou dítěte, tak s dítětem samotným. Nesnažíme se jen zlepšit projevy dítěte, ale také vyvolat zájem rodičů o dítě. Tato léčba je běh na velmi dlouhou trať, ale při soustavnější péči je zde velká možnost na zlepšení.

---

¹²LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel; ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. Praha: Portál, 2000. strana 303

1.5.3 Psychoterapeutická pomoc deprivovanému dítěti

Psychoterapeutická pomoc by měla být komplexní, a proto by měla zahrnovat péči o tělesný, kognitivní, emoční a sociální vývoj dítěte.¹³ U dětí postižených psychickou deprivací je psychoterapeutická pomoc odlišná než u dětí zanedbávaných a má své jisté specifické rysy. Psychicky deprivované děti byly takřikajíc ochuzeny o podněty ze svého okolí a zájem ze strany rodičů. Psychoterapie je proto zaměřena na motivování dítěte k navazování sociálních a citových vztahů, nabízení podnětů a rozvíjení osobnosti dítěte. Dítě si potřebuje být jistější a musí se naučit důvěřovat blízkým. Potřebuje prohloubit a upevnit emoční pouta. Deprivované dítě však zřejmě bude klást terapeutovi zpočátku velký odpor: bude odmítat komunikovat, bude se chovat lhostejně ke svému okolí a v některých případech může reagovat až agresivně. Proto je nutné nejdříve počítat s překážkami tohoto typu. Terapeut by měl být trpělivý hned z několika důvodů. Potřebuje vytrvat v úsilí navázat bližší kontakt s deprivovaným dítětem. Také by měl vědět, že léčba psychické deprivace je velmi obtížná a trvá velice dlouho, měsíce a někdy až roky. Ani zlepšení nebude vidět hned, ale bude se dostavovat až po určitém čase. Rozhodně se nebude jednat o náhlé obrovské zlepšení, ale úspěch léčby se bude dostavovat jen po malých krůčcích. Terapie by se určitě neměla přerušovat a ani vzdávat. Vždy je šance na zlepšení.

Odborníci stále ještě nevypracovali žádnou osvědčenou metodu psychoterapeutické práce s deprivovanými dětmi. Jisté však je, že přístup terapeuta k dítěti by měl být velmi individuální. Uniformní přístup by zcela určitě selhal.

Jak již bylo zmíněno, nejdůležitější věcí terapie je vztah mezi terapeutem a dítětem.

Dítě lhostejné vůči lidem, apatické vůči kontaktu s dospělými a svými vrstevníky, stažené do sebe bude působit dojmem mentálně retardovaného jedince. Takové dítě je často považováno za neschopné spolupráce a terapie by „prý“ tak neměla úspěch. Z lhostejnosti ho lze vyvézt jen velmi těžko a pomalu, úspěch se však po čase dostaví. Zpočátku může dítě křičet a odvracet se od terapeuta, v tom případě je nutné, aby si dítě zvyklo na terapeutovu přítomnost. Pokud se tento krok zdaří, je možné, aby se terapeut obracel na dítě s úsměvem, nebo neutrálním postojem, například podání hračky apod. Až později je možné navázat užší tělesný kontakt, který je u malých dětí nepřírozenější formou navázání vztahu, tak jako pohlazení, pochování, pohoupání.

---

¹³ LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel; ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. Praha: Portál, 2000. strana 303

U dětí, které kontakt navazují naopak až příliš snadno, tzn. s každým, dokonce i s cizím člověkem, a které nerozlišuje známé a neznámé osoby, je nutné navodit hlubší a pevnější pouta vztahu. Dítě by se mělo naučit získávat jistotu. Terapeut se bude snažit pouze zprostředkovávat takové vztahy a postupně ustupovat do pozadí. Dítě dosáhne větší emoční jistoty a ta mu umožní pokroky v celém osobním vývoji.

Deprivované děti „provokativního“ typu jsou nejvyspělejší. Jejich provokace je v podstatě znakem připravenosti navázat citová a sociální pouta. Jelikož se však dítěti nedostává dostatečné pozornosti, uchyluje se k jiným metodám, jak ji získat. Zlepšení se může dostavit, pokud se dítě dostane do prostředí, kde se mu bude někdo věnovat a komunikovat s ním. V takovém prostředí by měli být opatrovníci dítěte poučeni o jeho potřebě pozornosti a s pomocí terapeuta by měly padnout i bariéry v duši dítěte.

Nejtěžší práce je s dětmi, které si našly „náhradní uspokojení“, tzn., že si kompenzují nedostatek emoční jistoty v jiných činnostech: hromaděním věcí, přejídáním se, masturbací nebo jiným neadekvátním sexuální chováním, později v adolescenci vandalismem v partě, jindy sexuální aktivitou bez skutečného erotického vztahu nebo i závislostí na drogách, alkoholu, apod.¹⁴ Největším úskalím úspěšné léčby je silné pouto dítěte k jeho závislosti. Prvním krokem léčby je zde izolace dítěte od náhradního a nalezení náhradních aktivit. Velice důležitá je však spolupráce okolí. Pokud zde není dostatečná odezva, vyjde veškerý pokus o úspěšnou léčbu naprázdno.

Posledním typem dítěte je dítě bez zvláštních poruch, dítě nenápadné, bez zvláštních poruch chování, relativně dobře přizpůsobené. Slovo relativně je zde užito z toho důvodu, že takové dítě často selhává při přemístění do jiného prostředí, které je o něco náročnější než předešlé. Problémem je zde fakt, že si dítě našlo uspokojení v nízkém emočním stavu a nachází se na nízké úrovni psychosociálního vývoje. Terapeut by měl dítěti pomoci v jeho osobním růstu, dospívání, přejímání zralejších rolí a začlenění se do náročnější společnosti.

Psychická deprivace je tedy porucha, která se vyskytuje jak v běžných rodinách, tak v jiných výchovných prostředích. Má různé stupně, ale komplexně zasahuje do života postiženého a komplikuje mu vstup do dospělosti a převzetí zralejší role. Diagnostika této poruchy patří k velmi obtížným. Psychická deprivace je napravitelná porucha, důležitý je však profesionální přístup a spolupráce okolí.

---

¹⁴ LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel; ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. Praha: Portál, 2000. strana 303

2 Rodina

2.1 Vymezení pojmu

Rodinou rozumíme malou sociální skupinu lidí, která je založena na manželství či příbuzenství. Její členové jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a morální pomocí. Jedná se o nejdůležitější formu soukromého života. Její funkce a formy však závisí hlavně na kulturní úrovni společnosti. Život rodiny je charakterizován specifickým spojením biologických, hospodářských, morálních, psychologických, právních a jiných procesů, v nichž se realizují jednotlivé funkce rodiny: reprodukční, ekonomická, výchovná, ochranná a další. Prostřednictvím výchovy mladé generace a ovlivňováním vývoje osobnosti jednotlivých členů působí rodina na okolní společnost.¹⁵

2.2 Historie rodiny

Rodina se vyvíjela společně s lidskou společností. Dnešní typ rodiny se vůbec nepochybně neliší od prapůvodních forem.

První nám známou formou společného soužití byla rodina skupinová. Rozeznáváme v ní tři základní stupně:

a) Rodina prvotní = stádová

Vyznačovala se tím, že všichni jedinci mužského pohlaví obcovali s jedinci pohlaví ženského. Jednalo se o mužskou polygamii a ženskou polyandrii. Při narození dítěte byla známá pouze matka, otec byl v anonymitě.

b) Rodina krevní = skupinová

Zde bylo možné pohlavní obcování mezi příbuznými, a to s vyloučením ascendentů. Bratři se tedy stávali muži svých sester. Zakázáno bylo pouze obcování s rodiči.

c) Rodina punalua

Tato forma rodiny se již blíží dnešním základním principům, na kterých je postavena moderní rodina. Obcování zde není již povoleno ani s vlastními příbuznými. Tato forma se

---

¹⁵ STŘELEČ, Stanislav. *Studie z teorie a metodiky výchovy II*. Brno: Paido, 1. vydání, 2005, 214 s. ISBN 80-210-3687-7

ještě v 19. století vyskytovala na Havajských ostrovech. Pojmenování dostala podle L. H. Morgana. Slovo „punalua“ znamená druh, partner či manžel.

Následující formou rodiny byl matriarchát. Jedná se o seskupení, kterému vládne žena. Podle novějších výzkumů se však o žádnou nadvládu žen nejedná, jde pouze o to, že se majetek a privilegia dědily v mateřské linii.

Po matriarchátu následovala patriarchální forma. Jde o společnost, které vévodí jedinec mužského pohlaví. Mají primární zodpovědnost za blaho a prosperitu skupiny. Tento rodinný typ se ještě dnes drží u ruského a jihoslovanského selského lidu.

Poslední a dnešní, obvyklou formou rodinného seskupení je rodina individuální čili monogamická. Jedná se o svazek rodičů a jejich svobodných dětí.¹⁶

Hlavní funkcí rodiny je výchova nové generace. Výchově se musí dostávat dostatečné pozornosti, protože ovlivňuje celkový vývoj dítěte.

2.3 Vymezení pojmu výchova

Výchova (edukace) je součást výchovné skutečnosti, činnost směřující k získání a zdokonalení schopností a vlastností člověka. Působí na procesy lidského učení a socializace s cílem přeměny člověka po všech stránkách, tělesné i duševní. Dále by se výchova dala definovat jako zprostředkování schopností, zručností a postojů, které reprezentují v dané společnosti a které se pokládaly a pokládají za důležité, dalším generacím.¹⁷

2.4 Typy výchov¹⁸

2.4.1 Demokratická

Tato výchova se vyznačuje prvky demokracie a pochopením. Rodiče poskytují dítěti citovou oporu a usměrňují je. Základem demokratické výchovy je vedení dialogu mezi rodiči a dětmi. Děti mají za úkol říci svůj jasný názor a rodiče je mají vyslechnout. Konečné slovo leží na bedrech rodičů.

---

¹⁶ <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/327595-rodina>

¹⁷ ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6

¹⁸ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do teorie a praxe psychopedie 1. díl*. 1. vydání. Liberec: 2006. ISBN 80-7372-042-6

2.4.2 Autoritativní

Tento výchovný styl neposkytuje dětem žádnou citovou oporu. Děti musí přísně dodržovat pravidla a nařízení. Rodiče neberou žádný ohled na věk a vyspělost dítěte. Oboustranná komunikace je silně zanedbávána. Základním kamenem této výchovy je touha rodičů ovládat své děti.

2.4.3 Liberální

Hlavním znakem liberální výchovy je přílišná benevolence ze strany rodičů. Děti jsou velmi málo kontrolovány, chybí jim sociální zodpovědnost. Dalo by se říci, že mají zcela bezstarostný život díky nízkým požadavkům, které jsou na ně kladeny.

2.4.4 Zanedbávající¹⁹

Zanedbávající výchova staví děti do role obtížných překážek. Rodiče se více starají o své aktivity a na výchovu svých potomků nemají čas. Častými projevy zanedbávající výchovy je nedostatek vzájemného naslouchání a nedostatek projevu soudržnosti a náklonnosti.

2.4.5 Nadměrně ochranná výchova

Tento výchovný styl umožňuje dítěti absolutní svobodu. Přání dítěte je rozkazem pro rodiče. Hlavním znakem tohoto výchovného stylu je přílišná starostlivost o potomka.

2.4.6 Disharmonická výchova

Tento výchovný styl se vyznačuje rozlišností projevů rodičů k dětem. Výchova je ovlivňována momentálními náladami rodičů. Neexistují zde jednotlivá kritéria výchovy.

Dnešní společnost klade na rodinu čím dál tím větší nároky. Uspěchanější doba již nedovoluje jednotlivým členům trávit tolik společných chvil. Tento problém vede často k neporozumění osobnosti ostatních členů, nedostatku podpory a celkovému odcizení. Rodiče dnes často nevědí, jak jejich ratolesti tráví svůj volný čas, dostatečně se nezajímají o jejich zážitky a pocity. Na druhou stranu dnešní děti často ani nevědí, jakou práci jejich otec či matka vykonávají.

---

¹⁹ KÁBELE, František. *Somatopedie: učebnice – speciální pedagogiky mládeže tělesně a zdravotně postižené mládeže*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-533-5

2.5 Rozvod

Dnešní rodina je velmi zatížena společenskými problémy. Ani její soudržnost již není taková, jaká bývala. Čím dál tím obtížnější stresové situace jednotlivých členů rodiny zasahují mnohem více do vztahů, které v ní panují. Dnešní trend všeobecné uspěchanosti neponechává mnoha lidem dostatek prostoru pro řešení svých problémů a nejjednodušších řešení rodinných sporů bývá velmi často rozvod.

2.5.1 Vymezení pojmu

Rozvod či rozloučení manželství představuje právní akt ukončení manželství. Rozvod je složitý etický, právní a společenský problém, který přesahuje z oblasti rodinného práva i do dalších oblastí. Dotýká se nejen života manželů a jejich majetkových poměrů, ale též dětí, které případně manželé mají, a kulturních a náboženských zvyklostí manželů a celé společnosti.²⁰

2.5.2 Rozvod ve světě

Názory na rozvody se v jednotlivých zemích liší. Možnost rozvodu je ovlivněna náboženským přesvědčením, které v zemi převládá, či politickou situací.

Římskokatolická církev je k problematice rozvodu velmi skeptická. Manželství je pro ni svátost, a proto nelze akceptovat jeho zrušení. Pojem „rozvod“ má v římskokatolické církvi smysl „odluka manželství“. Církev akceptuje, že manželské povinnosti nemohou být plněny z důvodu odlišných názorů či jiných nepřekonatelných problémů, nicméně manželství není možné rozvést. V tomto případě není dovoleno uzavřít sňatek s jiným partnerem. Zneplatnění manželství existuje od samého počátku. To znamená, že v některých vybraných případech, nebylo manželství vůbec uzavřeno, ale přitom byla svatba. Může to být z velmi závažných důvodů.

V minulosti bylo k uzavření manželství v rámci katolické církve potřeba souhlasu dvou svobodných osob: pokřtěného muže a pokřtěné ženy. Ani jeden z nich nesměl být k manželství nucen. Další podmínkou bylo to, že pro uzavření manželství nesměly existovat žádné překážky. Takové manželství by bylo po důkladném prozkoumání prohlášeno za neplatné. V tom případě by byly smluvní strany volné a mohly uzavřít jiný

---

²⁰ <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/524061-rozvod>

sňatek. Důležité ovšem bylo, aby stále respektovaly povinnosti vyplývající z předchozího závazku.²¹

Pravoslavná církev je v tomto ohledu modernějšího smýšlení. Rozvod je pro ně přijatelná záležitost, týká se to však jen výjimečných případů.

Rozvod v rodině, kde je vyznáváno islámské náboženství, je možností, která se týká pouze mužů. Ženy nemají právo na podání žádosti o ukončení manželství. Naproti tomu jejich mužské protějšky mají dnes možnost se rozvést dokonce i formou textové zprávy.

2.5.3 Rozvod v ČR

Česká republika je v rámci Evropské unie druhým státem s největší rozvodovostí. Pokud bych se měla zaměřit na vývoj rozvodovosti od roku 1989, tak je zřejmé, že tento trend nabírá na síle. V roce 1999 bylo v ČR ukončeno na 23 657 manželství, v roce 2000 už to čítalo 29 704 manželství. Rok 2001 už dokonce prolomil hranici 30 000.

Velmi zajímavá je i statistika rozvodového věku manželů. Od roku 1989 ubývá mužů, kteří se rozváděli před dosažením třiceti let. Naopak rapidně přibývá mužů rozvádějících se ve věku od 30 - 45 let. Velmi překvapivý může být i procentuelní nárůst rozvádějících mužů starších 50 let.

Co se týká ženského pohlaví, byl zaznamenán nárůst rozvodů manželství u žen, které byly ve věku od 25 do 30 let.

Poslední výzkumy Českého statistického úřadu ukázaly, že jen za první čtvrtletí roku 2008 bylo rozvedeno 7,7 tisíce manželských párů, což je téměř stejně jako za celý rok 2007. Ve většině případů se jednalo o první rozvod. Celkem 4,6 tisíce rozvodů se týkalo manželství se závislými dětmi, kdy tak přišlo o úplnou rodinu 6 751 dětí.²²

2.5.4 Dopad rozvodů na děti

Rozvod je už zpravidla jen poslední tečkou za nefungujícím manželstvím. Obvykle mu předchází dlouhotrvající neshody a hádky. Tato nepříjemná a zároveň poslední fáze manželství má vliv na všechny rodinné členy, nejvíce je však vnímána dětmi.

---

²¹ SCHÖNBORN, Christoph. *Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1

²² <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby061208.doc>

Dopad rozvodu na děti závisí na mnoha faktorech:²³

- věku dítěte,
- intenzitě předchozího konfliktu,
- počtu sourozenců,
- prarodičích,
- pokračujícím styku s oběma rodiči atd.

Reakce dítěte na rozvod je velmi individuální. Dítě zpravidla však cítí zlost, zmatenost a obavy. Velmi často také vyžaduje více pozornosti od svého okolí.

U malých dětí se podle psychologů dostavuje tzv. regrese. Dítě si začne ze stresu cucat palec, v některých případech se může objevit i noční pomočování. Vypadá to, jako by se snažily vrátit do doby, kdy se cítily bezpečně.

Mnoho rodičů přehlíží psychické trauma dětí, které jim rozvod způsobil. Ve snaze „mít to co nejrychleji za sebou“ se neohlíží na pocity potomků. Věří, že negativní reakce, které se u dítěte projevují, jsou pouze přechodné. Velmi rozšířenou pověrou je i to, že děti jsou velmi odolné a z rozvodu se rychle vzpamatují. Psychologové však tvrdí pravý opak. U dítěte se nemusí objevovat negativní projevy v chování záhy po rozvodu, ale například až po několika letech.²⁴

Jedním z nejdůležitějších aspektů pro vývoj dítěte po rozvodu rodičů je péče o ně samotné. Nalezneme rozdíly ve vývoji dětí, které byly vychovávány matkou a které otcem. I přes tyto rozdíly zde existují jisté podobné znaky.

Rodiče, kteří mají dítě ve své výhradní péči, jsou často nuceni přenést určité povinnosti v domácnosti na své děti. Starší sourozenci zpravidla nahrazují rodičům jejich partnery. Rodiče se jim svěřují se svými problémy, které však dítě není schopno unést a ani vyřešit. Dochází zde logicky k frustraci obou stran. Rodič se cítí velmi osamocen a dítě je naopak příliš přetěžováno a trpí pocitem méněcennosti a neschopnosti.

V některých případech přebírá dítě tak plnohodnotně partnerskou roli, že se hranice mezi dítětem a rodičem zcela zborší. Hrozí zde nebezpečí vzniku sexuálního vztahu.

---

²³ MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Přestali jste být manželi, ale zůstali jste rodiči*. 1. vydání. Praha: 1992. ISBN 80-85-467-53-4

²⁴ <http://seminarky.superstudent.cz/materialy/vliv-rozvodu-na-deti/serve>

Po rozvodu je velmi ožehavá hlavně problematika sexuálního sebeurčení dítěte. Nejdříve bych se zaměřila na tento problém z pohledu chlapců²⁵.

Chlapci, kteří jsou po rozvodu ve výhradní péči matky, nemají možnost uvědomit si svou maskulinitu a mají daleko méně možností se něco od svých otců naučit. Ještě nebezpečnější je však vyjádření negativních postojů k otci ze strany matky. Chlapec si uvědomuje, že matku může potěšit a sblížit se s ní při sdílení stejných negativních pocitů, zároveň však potřebuje získat dobrý pocit sám o sobě, ale toho nelze dosáhnout, při snižování ceny otce. Chlapcův pocit, kým vlastně je, se odvozuje od identifikace s otcem a zřeknutím se ho se zároveň zřiká ústřední části svého já.

Pokud je otec stále nepřítomen, vzniká zde závažné riziko přílišného upínání se chlapce na matku. Chlapec má dvě možnosti:

- vzepřením se a proječováním agresivnějších postojů si zachrání svou maskulinitu a oddálí se matce
- přijetím feminní role se poddá pasivitě a nechá se ovládat

Co se týče dívek, nebylo prokázáno, že by dívky měly problémy takového rozsahu jako chlapci. I když je dívka vychovávána výhradně otcem, její pouto s matkou je velmi silné a dívka je schopna si tuto primární identifikaci podržet. Velkým usnadněním je v dnešní době i fakt, že ve školství pracuje dnes spousta žen a dívka si tak snadno může nalézt náhradní model.

2.6 Týrání dětí v rodinách

Týrání z hlediska trestního zákona je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které postižená osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří.

Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání; není nutné, aby šlo o jednání soustavné, ani aby vznikly následky na zdraví.

---

²⁵ BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, 124 stran. ISBN 80-246-1089-2

V praxi se nejčastěji vyskytuje týrání fyzické, spojené prakticky vždy s týráním psychickým, přinejmenším ve smyslu obav z dalšího týrání. Není však vyloučeno ani týrání pouze psychické - zavírání do temné místnosti, deptání dítěte výhrůzkami, nadávkami, vzbuzováním strachu, výsměchem apod.²⁶

V případě zjištění týrání je povinné oznámení týrání určité osoby příslušným institucím. Dále je povinností občana, aby se pokusil týrání přerušit. V případě neoznámení zjištění tohoto trestného činu se občan dopouští sám trestného činu s trestní sazbou až tři roky.

2.6.1 Týrané děti²⁷

Týrané děti si zpravidla nejsou schopny pomoci nejen díky svému věku a strachu z rodičů, ale i z existenční a citové závislosti na nich. Chování rodičů jim zkrátka přijde přirozené, protože neměly možnost zažít jiné zacházení.

Děti zpravidla nejsou ochotny připustit, že by je rodiče nemilovali a citově nepodporovali, proto svalují veškerou vinu na sebe. Ze všech sil se brání této skutečnosti a raději se drží představy, že jsou velmi špatné a neposlušné a zaslouží si trest.

Nejvíce týranou skupinou dětí jsou zpravidla děti určitým způsobem postižené, často plačící, příliš hyperaktivní apod. Rodiče často nejsou schopni unést tlak a stávají se velmi podrážděnými. Vztek si poté vybíjejí na svých potomcích.

Projevy týrání se neomezují pouze na fyzické projevy, jako jsou četné popáleniny, podlitiny, modřiny, tržné rány, zlomeniny či jizvy. Daleko důležitější jsou psychické projevy týraného dítěte, které je velmi často smutné, zamlklé a nadměrně ustrašené. Jeho frustrace je velmi nápadná, dítě je depresivního ladění a raději se straní svého okolí. Dalšími znaky týrání je například velmi špatný školní prospěch, otrhané oblečení, nedostatečná hygiena, podvyživenost atd. Týrané děti jsou často velmi precitlivělé a dlouhodobě pláčou.

---

²⁶ <http://www.fod.cz/tyrani.htm>

²⁷ SLANÝ, Jaroslav. *Syndrom CAN : (syndrom týraného dítěte)*. 1. vydání. Ostravě: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-474-7

2.6.2 Formy týrání

Nejčastější formou je týrání fyzické, které se projevuje bitím rukama, pěstí, opasky, pruty a jinými předměty. Dále se sem dá zařadit kopání do všech částí těla, mlácení hlavou o zeď, vytrhávání vlasů, popálení cigaretou a jinými horkými předměty, svazování dítěte, dušení, odpírání potravy či přílišné třesení s malými dětmi.

Jako forma týrání se klasifikuje i nedostatečná péče rodiče o dítě, nezajištění hygieny a odpírání dostatku stravy.²⁸

Rodina má být institucí, která poskytuje všem jejím členům bezpečí, jistotu, podporu a lásku. V dnešní době se ovšem tyto potřebné hodnoty vytrácejí. Rodiče se čím dál méně věnují svým ratolestem a rodičovskou péči i lásku raději kompenzují pořízením drahých dárků. Rodinné vztahy jsou velmi oslabené, pouto mezi jednotlivými členy někdy již téměř neexistuje. Tato rodinná anonymita často přispívá i k přehlédnutí problémů rodinných příslušníků. Rodiče jsou často slepí vůči vnitřním problémům, může se tedy snadno stát, že dítě může být týrané či zneužívané jiným příbuzným bez vědomí ostatních. V budoucnosti bohužel nevidím žádné reálné zlepšení. Honba za mamonem je daleko silnějším lákadlem než čtení pohádek.

3 Ústavní výchova

Ústavní výchova je nařizována soudem dle § 46 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena či narušena a případná jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit.

Zdravý vývoj dítěte je podmíněn především zdravým rodinným prostředím. Právě láskyplné rodinné zázemí, atmosféra důvěry a bezpečí podporuje v dítěti navození bazální důvěry k okolnímu světu. Pokud není tato důvěra vážným způsobem narušena, je pravděpodobné, že z dítěte vyroste samostatný a zodpovědný jedinec schopný aktivní spolupráce s okolím. Pokud však nejsou některé ze základních potřeb dítěte dostatečně a dlouhodobě uspokojeny, prochází dítě situací vážné psychické deprivace. Ta se projevuje zejména emoční a sociální labilitou, obtížnou integrací jedince do společnosti, problémy

---

²⁸ <http://www.fod.cz/tyrani.htm>

v komunikaci a navazování vztahů, neschopností důvěřovat, otevřít se, přizpůsobit se. Dítě žijící v ústavu postrádá zkušenost těch nejpřirozenějších a nejbližších interpersonálních vztahů a podnětů, které nalezneme právě v rodině. Ani vřelý vztah vychovatelů ke svým svěřencům nemůže nahradit skutečnou rodičovskou lásku, neboť na rozdíl od rodičů bude vždy chybět láskyplný individuální přístup, jako tomu bývá u vlastního dítěte. Vychovatelé nemohou znát přání, sny a trápení všech svých svěřenců, tyto děti se pak zpravidla nemají komu svěřit, před okolím se stahují a prohlubuje se v nich strach, nedůvěra a pocit úzkosti, který mnohdy ústí v hněv a agresivitu namířenou proti sobě i druhým. Děti mají v ústavech také minimum podnětů ke svému osobnímu rozvoji. Není vedle nich nikdo, kdo by je podpořil a radoval se nad jejich úspěchy.

Ústavní výchova však skrývá i řadu jiných problémů. Současný ústavní systém byl založen před více než třiceti lety a jeho koncepce se zdá značně nedořešená. Děti do tří let vyrůstají v kojeneckých ústavech spadajících pod resort zdravotnictví, děti od tří do osmnácti let žijí v dětských domovech řízenými resortem školství. Ačkoliv podle zákona o sociálně právní ochraně dětí nesmí být v případě náhradní rodinné péče rozdělování sourozenci, je na pováženou, že v případě ústavní výchovy to neplatí. Sourozenci jsou rozděleni do příslušných zařízení dle věku a přicházejí tak o jedinou pozitivní citovou vazbu. Už jen umístění dítěte do ústavu je pro něj značně traumatizující (tzv. šok z umístění), natož pak časté cestování z jednoho typu zařízení do druhého, náhlá změna prostředí, zvykání si na neznámé vychovatele a nový dětský kolektiv. To vše se negativně podepisuje na momentálním psychickém stavu dítěte a velmi často tyto problémy přetrvávají i v dospělosti.²⁹

3.1 Dětské domovy

Dětský domov (dále jen DD) patří k jedné z forem náhradní rodinné péče o dítě. Pokud bychom se zajímali o seřazení všech forem náhradní rodinné péče podle blízkosti s původním prostředím, ve kterém dítě vyrůstalo, patřil by DD na poslední místo. Tato skutečnost je velmi smutná i vzhledem k tomu, že je v naší republice zatím stále tím nejpoužívanějším způsobem řešení mimořádné situace v životě dítěte.

---

²⁹ KUBOVÁ, Veronika. *Vliv ústavní výchovy na osobnost jedince - bakalářská práce*. Brno: Masarykova universita, 2006.

Dětský domov je státní školské výchovné zařízení. Bývají sem zařazeni jak chlapci, tak i dívky, a to ve věku od 3 do 18 let. V dnešní době u nás existuje na 148 dětských domovů, přičemž 6 z nich je soukromých. Do těchto zařízení bylo podle statistických údajů České republiky ve školním roce 2003/2004 přijato 1129 dětí.³⁰

Děti se do DD dostanou prostřednictvím diagnostického ústavu, který se nachází v regionu, kde dítě žije. O zařazení dítěte do DD zpravidla rozhoduje soud na základě soudního rozhodnutí o ústavní výchově nebo na základě předběžného rozhodnutí. Při nástupu dítěte do DD je nutné, aby s sebou mělo některé příslušné dokumenty: poslední vysvědčení, zprávu o dítěti, osobní list, potvrzení o bezinfekčnosti, zdravotní list, soudní rozhodnutí, aj.

DD je místem, které dítěti zajišťuje hmotnou, finanční, citovou podporu, dále také výchovnou a sociální péči, které se dítěti z nějakých vážných důvodů nemůže dostávat v jeho vlastní rodině a jeho přirozeném prostředí. Tyto děti většinou nemohou být ani osvojeny či zařazeny do jiné formy náhradní rodinné péče.

Děti, které žijí v DD, samozřejmě navštěvují mateřskou školu či střední školu v místě DD. Osnovy, které si nastaví škola sama, musí dítě dodržovat. Pokud se do DD dostanou sourozenci, z nichž jeden je se sníženou inteligencí, je možné umístit takového jedince spolu se svým sourozencem s normálním duševním vývojem do stejného DD, pokud to podmínky dovolují. Takové dítě by mělo mít možnost navštěvovat zvláštní nebo pomocnou školu v blízkosti DD.

V DD působí několik velmi důležitých dospělých osob, bez nichž by chod DD nebyl možný. Patří mezi ně ředitel/ka DD, vychovatelé, sociální a zdravotní pracovníci, administrativní a hospodářské síly, aj. Pro chovance DD je nejdůležitější osobou vychovatel. Jeho velmi důležitým úkolem je podněcovat dítě, motivovat ho, poskytovat mu vzor správného životního stylu, citovou a sociální péči, pomáhat mu v růstu jeho osobnosti, atd. Specifikem práce vychovatele je fakt, že na jedné straně působí jako pedagogický pracovník, ale na druhé straně se snaží dítěti nahradit jeho chybějící rodiče.³¹

Vychovatel si musí být vědom dětské individuality a respektovat zájmy dítěte. Neměl by na dítě klást přehnané požadavky, které by dítě nebylo schopno splnit.

V pedagogické činnosti dětských domovů se uplatňují neformální výchovné a organizační metody podněcující citový, mravní a sociální rozvoj.

³⁰ <http://www.uiv.cz/clanek/559/1096>

³¹ KRIVÁNEK, F. *Ústavní sociální péče*. Praha: SEVT, 1984.

3.2 Historie DD

Dětské domovy se do dnešní podoby vyvíjely velmi pozvolně a bohužel vždy nesplňovaly požadavky na specifičnost péče o dítě. Dalo by se říci, že DD, které byly velmi podobné domovům s rodinným zázemím, bylo možné spatřit na našem území již v průběhu 20. století. Po skončení 2. světové války však došlo v oblasti sociální péče k četným změnám. Začaly se budovat dětské domovy, kam muselo odejít mnoho dětí, jež nemohly zůstat v pěstounské péči. Ta byla zrušena v roce 1952. Dále byly zcela zrušeny ochranné a nápravné ústavy. Všechny tyto změny proběhly na pozadí naivní ideologie socialismu, kdy sociální problémy jednoduše „neexistovaly.“ Byl stvořen nový, silný, zdravý člověk, který hrdě stál za svou socialistickou vlastí. Mnoho dětí, které byly v té době vychovávány v DD, této myšlence neuteklo a bylo vychováváno podle kolektivního vzoru. Na mnohých z nich to však zanechalo nedožité následky.³²

V roce 1964 bylo rodinné zázemí znovu upřednostněno před ústavní péčí. Byla znovu zavedena náhradní rodinná péče, do popředí se také dostávala adopce a na povrch se drala i pěstounská péče. Ani DD nezůstaly v tomto sociálním rozkvětu pozadu. Postupně docházelo k jejich zlidštění a přiblížení formám rodinné výchovy.

V dnešní době vznikají další DD, které se snaží co nejvíce simulovat rodinné prostředí. Zakládají se na místo internátů či některých velkokapacitních zařízení. Jsou to místa, která dítěti nahrazují jeho přirozené prostředí, jež bylo dítě nuceno opustit. V mnoha případech jsou již i velmi moderně vybaveny a přizpůsobují se tak potřebám dnešní mládeže.

3.3 Typy DD

3.3.1 Dětský domov rodinného typu

Základní organizační buňkou v tomto typu DD je rodinná buňka, kterou tvoří kolektiv dětí a mládeže. Způsob života této „rodiny“ a prostředí jejího bydlení je přizpůsobeno jednotlivým potřebám této rodiny. V jednom DD je přibližně od dvou do deseti rodinných buněk, přičemž každá buňka je schopná pojmout přibližně 8 členů. Pokud je dítě zařazeno do DD rodinného typu, předpokládá se zde jeho dlouhodobý pobyt.³³

---

³² MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2512-3

³³ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vydání. Praha: Slon, 1999. 159 stran. ISBN 80-85850-76-1.

DD rodinného typu jsou téměř vždy nízkokapacitní ústavy. Tato skutečnost vychovatelům umožňuje vychovatelům nahradit dětem jejich rodiče. Pokud do takového DD přijdou sourozenci, vždy jsou zařazeni do stejné rodinné buňky.

3.3.2 Dětský domov internátního typu

Základní organizační jednotkou v tomto typu DD je výchovná skupina, která může být podle pohlaví buď heterogenní, anebo homogenní. Počet dětí v jednotlivých výchovných skupinách záleží z velké míry na možnostech DD, zpravidla se však pohybuje okolo 6 až 8 dětí. Do tohoto typu DD je možné přijmout i jedince zdravotně oslabené, musí jim však být přisouzen zvláštní režim. V jednom DD bývá zpravidla od tří do šesti výchovných skupin.

Mnoho DD internátního typu přebírá v dnešní době prvky výchovy, které se uplatňují v DD rodinného typu. Tento druh DD je často nazýván jako smíšený DD.

Při zařazení dítěte do DD internátního typu se počítá s krátkodobým pobytem dítěte, tedy pobytem po dobu maximálně 2 let.

3.4 Důvody umístění dětí do dětských domovů³⁴

V dnešní době má rodina význam základní společenské jednotky. Jejím úkolem je plnit funkci biologickou, hospodářskou i výchovnou.³⁵ Rodiče by měli dítěti zabezpečit jejich dobrý vývoj, jejich úkolem je děti dostatečně podněcovat a motivovat, pomáhat jim v osobním růstu, seznamovat je s okolním světem a pomoci jim uspořádat si priority. Samozřejmostí je zajištění lékařské péče, dohlédnutí na dostatečnou hygienu, zajištění dostatku potravy, atd. Zaměstnaným rodičům je nabídnuta pomocná ruka v podobě jeslí nebo mateřských škol. Ve školním věku dětí přebírají za rodiče značnou odpovědnost a také funkci vzdělávací a poznávací školské instituce. Přesto je i v tomto věku potřeba pozornosti rodičů a jejich dostatečné výchovné působení, které je v těchto letech daleko náročnější. Pokud se z jakéhokoli důvodu stane, že rodiče nejsou schopni poskytnout dítěti ani základní materiální péči či nezajistí plně výchovu dětí, může dojít k případu, že by dítě

---

³⁴ VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice*. 1.vyd. Praha: AULA, 1999. ISBN 80-902667-6-2

³⁵ TAXOVÁ, Jana. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

bylo odňato ze své vlastní rodiny a bylo by o ně postaráno prostřednictvím speciálních institucí, mezi které patří například i DD.

Důvody, proč dítě umístit do DD, jsou velmi různorodé. Tyto důvody je však nutné detailně přezkoumat, aby nedošlo k omylu. V mnoha případech je možné dítě ponechat ve svém přirozeném prostředí své rodiny a dohlédnout na plnění rodinných funkcí prostřednictvím sociálních pracovníků.

První skupina důvodů zařazení dítěte do DD jsou objektivní příčiny, které rodině neumožnily splnit její výchovnou funkci. Daly by se sem zařadit takové případy, jako je úplné osíření dítěte, úmrtí matky, vážné onemocnění \obou rodičů, pobyt rodičů v cizině, jejich zajištění ve vazbě, atd.³⁶

Druhou skupinou důvodů jsou příčiny výchovné. Rodina dítěte není schopna zajistit dostatečně správnou výchovu a rodinný vzor, v mnohých případech se dítěti nedostává ani hmotné péče. Tyto důvody se vyskytují velmi často v rozvrácených rodinách, kde ani jeden rodič nemá vůbec žádný zájem na výchově a zajištění dítěte. Děti, které jsou přemísťovány do DD, nepocházejí jen z rozvrácených či jinak problémových rodin. Jsou i ze zdánlivě spořádaných rodin, které však uplatňují špatné výchovné metody, například přílišné užívání tělesných trestů, příliš měkká, nebo naopak tvrdá výchova rodičů, nejednotné výchovné působení rodičů na dítě, atd. Dítě poté často trpí pod vlivem své rodiny, potuluje se po ulicích a celá rodina je vystavena velkému nebezpečí kvůli nedostatečnému pochopení a důvěře.

Přibližně tři čtvrtiny dětí se ocitají v DD kvůli výchovným příčinám. Jen velmi málo dětí je do DD zařazeno kvůli objektivním příčinám.

3.5 Zaměstnání dětí a jejich činnosti v dětských domovech

Pod pojmem zaměstnání dětí v dětských domovech si mnoho lidí představí tvrdou dětskou práci v těchto ústavech. Ovšem tento přezitek je dle našeho mínění založený na holé lži. Děti v DD jsou vychovávány tak, aby byly rozvíjeny pokud možno všechny stránky jejich osobnosti. Působí zde výchova tělesná, rozumová, pracovní, polytechnická, mravní a také estetická. Všechny tyto výchovy se vzájemně prolínají při různých činnostech, které dítě v DD vykonává. Bojové hry zasahují jak do výchovy tělesné, tak i

---

³⁶ TAXOVÁ, Jana. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

mravní. Dále vkusné vyzdobení své ložnice rozvíjí v dítěti jak jeho stránku estetickou, tak i polytechnickou nebo pracovní.

Lze tedy vyvodit, že zaměstnání dětí je v podstatě souhrn všemožných činností, které se snaží rozvíjet dítě po všech stránkách jeho osobnosti a vycházejí ze zájmů a potřeb dítěte.

3.5.1 Osobní hygiena, stravování

Osobní hygiena a stravování zaujímají v zaměstnání dětí zvláštní místo. Tyto činnosti se pravidelně opakují a mají své nezaměnitelné místo v denním režimu.

Osobní hygiena a upravenost dětí je základním požadavkem, který musí být vykonáván téměř mechanicky. Každý DD je vybaven umývárny, sprchami a koupelnami. Každé dítě zde má svůj ručník, zubní kartáček, pastu, mýdlo, šampon, hřeben a má zároveň určené místo, kam má věci odkládat. Je potřeba, aby dítě cítilo zodpovědnost za své věci a zároveň aby měl vychovatel přehled o hygienických pomůckách všech dětí.

Dítě by mělo cítit radost z pěkného vzhledu a osobní čistoty. Rozhodně zde nejde jen o důslednou kontrolu a přinucování k vykonávání osobní hygieny.

Podobné podmínky jsou kladeny i na stravování dětí. Děti se musí naučit správně jíst, používat příbor, udržovat čistý stůl, atd.³⁷ V některých DD se mohou uplatňovat i různé služby, například na talíře, příbory, jídlo, pití aj. Stolování se pak pro děti stává atraktivnější. Vychovatel hraje při stolování nezastupitelnou roli. Neměl by pouze kontrolovat a dohlížet na děti, ale jíst s nimi a být jim vzorem správné kultury stolování.

Dítě by nemělo jídlo pouze konzumovat, ale také seznámit se s jeho přípravou. Mělo by mu být umožněno pomáhat v kuchyni, kde se naučí vařit a bude si moci ověřovat různé znalosti například z fyziky či chemie. Dítě by též mělo být jednoduše seznámeno s finančními náklady na jídlo. Cílem je, aby si dítě jídla vážilo a zbytečně jím neplýtkovalo.

3.5.2 Uklízení

Hrubší a náročnější úklidové práce vykonávají zpravidla uklízečky. Děti vykonávají hlavně lehčí práce, jako utírání prachu, stlání postelí, zametání ve svém pokoji, atd. Samozřejmě by mělo být uklízení věcí, které už nepotřebují, zpět na své určené místo. Děti mohou být zapojeny i do úklidu společných místností, jako je jídelna, herna, šatna,

---

³⁷ TAXOVÁ, Jana. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

klubovny, tělocvična aj. Všechny tyto činnosti vyžadují dobrou organizaci práce a dostupnost potřebných pomůcek.

3.5.3 Příprava na vyučování³⁸

Této činnosti je věnována převeliká pozornost, protože správná příprava na vyučování umožní vychovat z dětí zodpovědně, inteligentní a dobře kvalifikované jedince. DD posílají své svěřence do různých školských zařízení, záleží samozřejmě na věku dítěte.

Otázka přípravy na vyučování a vůbec školní docházky je však ve většině DD ošemetné téma. Je známo, že většina dětí z DD se pohybuje se svým školním prospěchem pod průměrem třídy. Tento problém je tak palčivý již z toho důvodu, že školní prospěch je ukazatelem určité úrovně dětí.

Důvodem tohoto problému bývá již zanedbání ze strany rodiny, které si dítě do DD přineslo. Toto zanedbání bylo často důvodem umístění dítěte do DD. Rodiče často neměli zájem o školní prospěch dítěte a celkově o osobnost dítěte jako takového. V mnoha rodinách dosáhli i rodiče jen velmi nízkého vzdělání a kulturní zaostalost rodiny se odráží na všech jejích členech.

Mezery ve školní látce a s tím související zhoršený školní prospěch jsou spojeny i s nedostatečnou školní docházkou, častou absencí, v mnohých případech dokonce i neomluvenou. Na bedrech DD spočívá poté důležitý úkol, aby v dítěti vypěstoval kladné vztahy ke škole a školní docházce. DD pomáhá dítěti najít se v určitých předmětech a vzbudit v něm zájem.

Pokud dítě prochází celý svůj život ústavními zařízeními a má zhoršený školní prospěch, je možné hledat příčinu v raném věku, kdy dítěti nebyl poskytnut dostatek podnětů, a nebyly uspokojeny některé potřeby dítěte. V šestém roce se pak u těchto dětí může projevit školní nezralost.

Největším problémem pro vychovatele je určit délku přípravy. Pro některé děti bude tato doba příliš dlouhá, pro jiné zase krátká. Pokud vychovatel nebude schopen děti zabavit tak, aby nerušily ostatní, dojde k narušení koncentrace ostatních svěřenců a ti nebudou schopni provést dostatečnou přípravu do školy. Následkem je opět zhoršený školní prospěch.

Zde je několik podmínek, při jejichž splnění může být dosaženo kvalitní přípravy každého svěřence.

---

³⁸ Vnitřní řád dětského domova Krupka

- a) Dobrá spolupráce mezi DD a školou je základem pro vytvoření správných podmínek učení dětí. Učitel by měl docházet do DD a pomáhat dětem s učební látkou, popřípadě by měl mít možnost organizovat různé doučovací kroužky přímo v DD. Učitel by také měl seznámit vychovatele podrobně s učebními osnovami jednotlivých dětí a pomoci mu vyznat se ve školním prostředí dětí.
- b) Vychovatelé by měli znát požadavky školy, seznámit se s dovednostmi a vědomostmi, kterých by děti měly dosáhnout. Tento požadavek je však k množství svěřenců a jejich různému věku značně náročný.
- c) Vychovatelé by měli zvládat metodiku přípravy na vyučování s věkově nestejnou skupinou. Měli by mít určité zkušenosti se skupinovým vyučováním. Základní věcí, podle které by se vychovatelé měli řídit, je metodika výchovně vzdělávací práce na málotřídních školách.³⁹

Při splnění těchto podmínek je možná precizní příprava na vyučování každého dítěte v DD. Tento proces však vyžaduje pevná pravidla, velkou disciplínu jak z řad dětí, tak i vychovatelů a v neposlední řadě i velkou dávku trpělivosti.

3.5.4 Zájmová činnost

Zájmová činnost by měla vycházet ze zájmů dítěte a měla by pro ně být odpočinkem od běžných starostí. Nejvhodnějším způsobem provádění zájmových činností jsou zájmové kroužky, které organizují vychovatelé přímo v DD. Dětem se však často nedostává dostatečného výběru, navíc kroužky pořádané v DD občas mohou postrádat přitažlivosti a zajímavosti.

Při zájmových činnostech rozvíjí děti svou osobnost, prohlubují své znalosti a dovednosti, rozvíjí své sklony a nadání. Zájmové kroužky mohou být zaměřeny na určitou činnost, jiné se snaží děti komplexně rozvíjet. Pokud se děti zajímají o technické věci, jsou pro ně vhodné kroužky dovedných rukou, elektrotechnický, radioamatérský, fotografický nebo letecko-modelářský kroužek. Zájmy dětí spojené se sebevzděláním je mohou zavést do biologického kroužku, čtenářského kroužku, kroužku chemiků či šachového kroužku. Pokud mají děti hlubší kulturní zájmy, jistě se zapíší do divadelního, výtvarného či pěveckého kroužku. Po ruce jsou také různé ZUŠ, kde se dítě může naučit hře na hudební

---

³⁹ TAXOVÁ, Jana. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

nástroj. Jestliže má dítě rádo pohyb, určitě se neztratí v některém sportovním kroužku. Na výběr má například taneční, lehkootletické, volejbalové, plavecké, fotbalové, basketbalové a jiné kroužky. Dívky ocení například kroužek aerobiku.

Pokud to možnosti DD dovolují, platí dítěti vybrané kroužky ze svého rozpočtu.

3.5.5 Kultura v dětských domovech

DD se snaží působit na kulturní rozvíjení osobnosti dětí. Musí jim poskytovat dostatek kulturních podnětů a zážitků a pěstovat u dětí kulturní chování, vkus, postoje a citění. Tohoto formování dětské osobnosti se docílí prostřednictvím četby literatury, návštěv muzeí, při hudební a výtvarné výchově aj.

Hlavní formou rozvoje osobnosti dítěte je jakákoli forma práce s knihami. Děti si mohou půjčovat knihy z knihovny v DD i ve městě dle svého výběru. Rozvíjí svou slovní zásobu, fantazii a estetické citění. V DD se uplatňuje nejen individuální četba, ale také kolektivní čtení. Děti tak získávají hlubší zájem o čtení, lépe rozumí textu a vede je to k přemýšlení.

Další formou kulturního rozvoje dítěte je návštěva divadelního představení, výstav, sledování televize či poslech rádia. Vše se však musí dít s jasným výchovným cílem. Zvláště u televize je nebezpečí, že ji děti budou sledovat „pasivně,“ což znamená, že sledováním televize budou pouze „zabíjet“ čas a nebude v tom skrytý žádný význam.

3.5.6 Rekreační a pohyb

Do programu DD by měly být zařazeny jednoduché prvky z tělesné výchovy. Děti se protáhnou, uvolní a posílí svou fyzickou kondici. Svou rozcvičku mohou provádět na hřišti, zahradě nebo v jiných prostorách DD.

Pohybová cvičení a jiné rekreační činnosti by se měly řídit také podle věku dětí. Menší děti mají větší potřebu se „vybít.“ Oproti tomu starší děti mají raději organizovanější činnosti, kde mohou ukázat své osobní kvality. Patří sem například různé závodivé hry a jiné sportovní disciplíny.⁴⁰

---

⁴⁰ TAXOVÁ, Jana. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

Při sportovních hrách je potřeba spolupráce vychovatele. V opačném případě by se mohlo stát, že by hra byla zcela neusměrňovaná, děti by měly velký prostor ke vzájemným střetům a hádkám. Silnější jedinci by využívali své převahy, ti slabší by se spíše stáhli do pozadí.

Prázdninová rekreace dětí z DD je v dnešní době již značně rozvinutá. Děti se mohou zúčastnit jak putovních táborů, či jinak zaměřených táborů, tak i pobytů u moře. Některé spřátelené DD se v rámci prázdnin setkávají a pořádají různé sportovní akce.

3.6 Soužití v dětských domovech

Utváření kolektivu v DD je proces velmi náročný a vyžaduje spoustu času a trpělivosti. Vzhledem k tomu, že hlavní součástí kolektivu v DD jsou děti, nedají se čekat pocity zodpovědnosti za druhé, dělání kompromisů a demokratické myšlení celé skupiny.

Dětský domov je rozdělen do několika malých skupinek, přičemž členy v jednotlivých skupinách by měla spojovat jakási společná činnost, která těší všechny členy.

Všechny skupinky z DD se po nějakém čase sejdou a hovoří o své práci za uplynulou dobu a dalším programu. Všem skupinkám by se mělo ponechat dostatek prostoru na vyjádření svých pocitů a přání ohledně programu na následující dobu. Velice vítaná je zde i iniciativa dětí. Důležitou věcí je stanovení programu, který by byl přiměřený věku. Dále je nutné děti seznámit s pravidly takového shromáždění, vysvětlit jim základní věci, jako jak se hlásit o slovo, jak hovořit stručně a jasně atd. Vše už záleží na organizačních schopnostech vychovatelů a ochotě dětí spolupracovat.

3.7 Vztahy mezi dětmi a vychovateli

Vztahy mezi dětmi a vychovateli v DD jsou daleko intimnější, než vztahy mezi dětmi a učiteli ve školách. Vychovatel ukládá děti ke spánku, budí je, radí jim s různými problémy a snaží se je pomoci vyřešit. Měl by být schopen vytvořit atmosféru laskavosti, důvěry a lásky, stává se jakýmsi otcem i matkou zároveň. Vychovatel také proniká hluboko do dětské osobnosti a poznává jeho skryté touhy, vlohy či pocity.

DD tedy proniká velice hluboko do duše dítěte a snaží se maximálně uspokojit jeho potřeby. Dobře fungující DD se tak dítěti stává téměř plnohodnotnou rodinou.

3.8 Dopad ústavní výchovy na osobnost jedince

Pobyt jedince v ústavní výchově s sebou přináší značný zásah do jeho života, a to nejen v období, kdy v ústavu bezprostředně pobýval, ale i v jeho dalším životě, kdy ústav opustil a předpokládá se jeho plnohodnotné zapojení do širší společnosti.

Jedinec, který od raného dětství žije v ústavní výchově, má jen málo možností konfrontovat tento život s reálným světem za zdmi ústavu, je sociálně izolován. Děti z dětských domovů, které navštěvují školu mimo tento domov, jsou na tom o něco lépe, neboť se ve školním prostředí setkávají s dětmi vyrůstajícími v rodinném prostředí a mají tak možnost se alespoň teoreticky seznámit s příkladem skutečného rodinného života či nalézt přátele mezi vrstevníky mimo ústav. Děti, které za školou dojíždějí a mají možnost ubytování na internátě, se do ústavu vracejí jen na víkendy, svátky a prázdniny. Tím, že jsou nuceny se o sebe přes týden postarat samy, se také rozvíjí jejich samostatnost, soběstačnost, vytváří si vazby, kontakty a přátelství mimo ústav, což může usnadnit jejich pozdější „přestup“ z ústavu do společnosti.

Horší pozici při odchodu z ústavní péče mají však jedinci, kteří pobývají v dětském domově se školou či výchovném ústavu a jejich životní rozhled je omezen na areál ústavu a jen občasné výlety mimo něj. Jde o jedince s výchovnými problémy a sociálně patologickými rysy, což samo o sobě znesnadňuje jejich začlenění do společnosti.

Ústav je ve srovnání s rodinným prostředím anonymním teritoriem, ve kterém nemůže být mezi dětmi a vychovateli, popř. dětmi navzájem, navázána tak důvěrná vazba jako mezi dětmi a rodiči ve skutečné rodině. Dítě vychovávané v ústavu ve větších skupinkách dětí, u kterých se na směny střídají vychovatelé, je daleko méně podněcováno ke svému rozvoji. Spolu s ostatními dětmi se musí dělit o pozornost vychovatelů, čímž je prakticky znemožněn hlubší individuální přístup personálu zařízení k jednotlivým dětem. Péče je redukována především na hromadné činnosti celého kolektivu - podání jídla, hračky, plnění školních povinností či vyplnění volného času, ale vlastní potřeba kontaktu a lásky zůstává většinou neuspokojena. Dítě vyrůstá po boku svých vrstevníků, s nadsázkou by se dalo říci, že vychovává jeden druhého, což vede také k předávání a upevňování negativních návyků a způsobů chování. Prostředí dětského kolektivu stejně starých dětí je tedy výchovně nevhodné. V rodinném prostředí, ve kterém je dětská činnost usměrňována kvalitní a pozornou péčí rodičů a kde je dítě vsazeno do posloupnosti různě starých sourozenců, ve které má svoji jasnou pozici, tvoří pro vývoj dítěte jasnější pravidla.

3.8.1 Deprivační syndrom

Problematika psychické deprivace byla původně objevena v kojeneckých ústavech, kde dětem byla poskytnuta péče, kterou zanedbané děti neměly.

Dlouhodobý pobyt dětí v ústavní výchově může vést k typickým osobnostním deformacím především v intelektové a citové oblasti, v oblasti sociálních vztahů, postojů, systému hodnot, sebehodnocení a sociální a emoční zralosti. Děti se musí smířovat s absencí sociálního zázemí, po odchodu z ústavu jsou odkázány samy na sebe nebo se stávají sociálně závislými na další pomoci ze strany státu. Nezanedbatelné procento z nich propadne kriminálnímu jednání nebo skončí jako bezdomovci. Jednou z forem pomoci při osamostatňování těchto mladých lidí se staly domy na půli cesty, které na omezenou dobu poskytují přístřeší a zázemí k vybudování toho, co bylo v rámci ústavní výchovy opomenuto.⁴¹

Tito jedinci mohou být poznamenáni dlouhodobou citovou frustrací v důsledku citového chladu, anonymity, nedostatku soukromí a intimity v ústavním prostředí, mohou být sociálně a emocionálně nezralí, což znesnadňuje jejich integraci do společnosti. Bývají sociálně opoždění, nezralí, nezodpovědní, díky naučenému účelovému chování v prostředí ústavního režimu nemají dostatečně vyvinuté svědomí. Mohou trpět sníženou schopností navazovat trvalé a kvalitní mezilidské vztahy, často sami selhávají v rodičovské roli a jejich děti mnohdy končí v ústavní výchově. Neosobnost ústavní péče také může zapříčiňovat fakt, že děti nerozvinou všechny své schopnosti do té míry, do jaké by toho byly schopny v podnětném a starostlivém prostředí skutečného domova.

Tyto popsané skutečnosti mají společný původ v psychické deprivaci, která může děti procházející prostředím ústavní výchovy postihnout. Psychická deprivace spočívá v nedostatečném uspokojení základních duševních potřeb, obzvláště pak lásky, vřelosti, stimulace, sociálního styku, výchovy či citového pouta dítěte na své rodiče. Důležitým činitelem při vzniku psychické deprivace je nedostatečný přívod sociálních, citových i senzorických podnětů. Podle Langmeiera a Matějčka je psychická deprivace psychickým stavem vzniklým následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k uspokojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostatečné míře a po dosti dlouhou dobu.⁴²

---

⁴¹ LANGMEIER, Josef.; BALCAR, Karel.; ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-381-1

⁴² LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.

Deprivační syndrom se obvykle znatelně projevuje u dětí, které pobývaly v ústavní péči od útlého dětství až do své dospělosti, jejich výchovné prostředí bylo často měněno či vykazovalo známky neosobnosti, chladu a odstupu ze strany personálu i z hlediska věcného vybavení. Tyto následky ústavní výchovy nazývané deprivačním syndromem jsou tím závažnější a tím hůře odstranitelné, čím dříve se dítě do ústavní péče dostalo a čím déle v ní bylo.⁴³

Projevy deprivace mohou mít u těchto dětí širokou škálu podob od lehčích k velmi závažným nedostatkům na sociálním, intelektovém, emocionálním i charakterovém. Děti obvykle začínají později mluvit, jejich slovní zásoba je nápadně chudá a problém bývá i v sociálním užití řeči, ve schopnosti konverzovat s někým cizím, sdělovat svá přání a zážitky, dotazovat se. Děti mohou být opožděny také v získávání a upevňování sociálních a hygienických návyků, ve vývoji jemné motoriky či adaptivních funkcí jako je percepce, manipulace s předměty a jejich užívání, hra, schopnost přizpůsobit se. Děti zpravidla nedosahují své maximální intelektové úrovně, převažuje složka praktické inteligence nad složkou slovně pojmovou, vykazují nedostatky v praktickém usuzování a schopnosti samostatně pracovat. Šestileté děti nebývají dostatečně školsky zralé, nástup povinné školní docházky se tedy odkládá. Děti mívají problémy se svým chováním, trpí neurotickými či afektivními poruchami, poruchami chování, nesnadno se přizpůsobují sociálním pravidlům.

Prevence deprivačního syndromu u dětí v ústavní péči je především otázkou personálu ústavního zařízení, který by měl být náležitě poučen a vybaven takovými profesionálními a osobnostními vlastnostmi, které umožňují kvalitní zvládnutí této náročné profese. Málo osobních vztahů panujících v ústavních zařízeních, citový odstup a chlad jsou těmi hlavními předpoklady pro navození deprivačních tendencí. V současné době je také proto akcentována snaha o výchovu opuštěných dětí mimo ústav v náhradní rodinné péči jako je adopce či pěstounství, aby se minimalizovala možnost vzniku problémů plynoucích z pobytu v ústavu.

Do oblasti prevence ústavní výchovy dětí a z ní plynoucí deprivace lze zahrnout také výchovu k rodičovství, která by měla pomoci vybudovat v mladých lidech zodpovědnost za svou rodičovskou roli tak, aby se počet umístovaných dětí do ústavních zařízení minimalizoval. V případě nutnosti umístit dítě do ústavu by nemělo být dítě zcela

---

⁴³ MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2512-3

izolováno od své rodiny, pokud je to v jeho zájmu. V některých případech umožňuje intenzivní práce s problémovou rodinou zlepšení situace natolik, že dítě je po dočasném pobytu v ústavu opět vráceno do své rodiny a ústavního života je ušetřeno.⁴⁴

Jedinec, který prožil v ústavní péči celé dětství a období dospívání a nemá rodinu, do které by se mohl vrátit nebo která by mu mohla pomoci při osamostatňování se, je postaven před složitou situací začleňování se do společnosti a adaptaci na mimoústavní život. V ústavu, ve kterém prožil většinu svého života, měl plné zaopatření a dokonale se orientoval v jasných ústavních pravidlech. Najednou se však ocitá v nových situacích, na které není dostatečně připraven. A právě tato nepřipravenost na praktický život se může stát zdrojem různých selhání, např. páchání kriminální činnosti, propadnutí závislosti na omamných látkách apod. Samotné ústavy však za kriminální činnost těchto jedinců nemohou. Chybou je nedostatek včasné poskytnutého rodinného zázemí, které by děti postupně již od dětství připravovalo na vstup do života dospělých, seznamovalo je s nejrůznějšími nástrahami a působilo na utváření vhodného hodnotového žebříčku. Toto působení by při tom bylo dlouhodobé a soustavné a nevázalo by se na věk kalendářní dospělosti.

Náš systém ústavní výchovy přál velkým typům zařízení, ve kterých dochází k vytvoření velkého a homogenního kolektivu, kde je jen málo možností přistoupit ke každému jednotlivci individuálně. Ústavní systém péče o děti také neumožňuje jejich zapojení do běžných denních činností jako je vaření, nakupování, praní apod., tedy do běžných činností rodinného života. Děti nemají možnost se při těchto činnostech setkávat a spolupracovat na jejich vykonání tak, jako tomu bývá v běžné rodině. V současné době směrnice EU a změna zákona 109 přispěly ke snížení počtu dětí.

Jedinci, kteří prošli ústavní výchovou, často nejsou schopni pozitivního uplatnění ve společnosti, jsou nesamostatní a mohou končovat v jiném zařízení – v azylovém domě, ústavu sociální péče, psychiatrické léčebně či dokonce ve vězení. Dle ředitelky Nadace Naše dítě Zuzany Baudyšové se ukazuje, že naprostá většina těchto dětí si není schopna v prvním roce po odchodu z ústavu udržet zaměstnání déle než několik týdnů. Nejčastější problém těchto mladých lidí bývá ztráta střechy nad hlavou a domova, ve kterém vyrůstali,

---

⁴⁴ KITZBERGEROVÁ, Michaela. *Z ústavu do života*. Praha: Člověk v tísni, 2005. ISBN 80-903510-4-2

často proto končívají jako bezdomovci. Částečnou pomoc pro ně v dnešní době představují tzv. domy na půli cesty, ve kterých se právě vyšlí chovanci ústavů učí pod dohledem sociálních pracovníků samostatnému životu, hospodaření s penězi, hledají si práci a ubytování a vůbec učí se tomu, k čemu dnešní ústavní výchova zatím ještě nesměruje - tedy samostatnosti a soběstačnosti.

Děti v ústavních zařízeních, obzvláště v těch velkých, nemají mnoho nadějí k vyslyšení svých přání – od těch nejdrobnějších k přáním rozsáhlejší, např. ohledně rozvíjení svých zálib či výběru školy, na které by chtěly studovat. Všechna tato rozhodnutí bývají v rodině uskutečňována vzájemně mezi rodiči a dětmi. V ústavech rozhodují o dětech ředitelé a vychovatelé, tedy lidé, kteří nemohou znát každého svého svěřence tak hluboce, aby přesně odhadli jeho přání, nadání či zájem.

Pobyt jedince v ústavu ovlivňuje nejen jeho psychiku z aktuálního i následného hlediska, ale po odchodu z něj představuje i jakousi výchozí pozici pro život, která je v mnohém handicapována.

V dnešní době, kdy se většina DD snaží pomocí celkové metamorfózy přeměnit na prostředí, které by dětem bylo co nejbližší, jsou DD schopny plnit funkci rodiny téměř bez problémů. Začíná přibývat i specializovaných pracovníků, kteří jsou dětem schopni dát důležité podněty pro celkový rozvoj jejich osobnosti. Správnému vývoji dětí z DD pomáhá i pevný denní režim a různorodost aktivit vykonávaných v DD. Děti si tak osvojují nezbytné základní návyky, učí se novým dovednostem a zvyšují tak svůj zájem o okolní svět a život.

II) PRAKTICKÁ ČÁST

4 Empirické šetření - kvantitativní průzkum

Kvantitativní průzkum je metoda vědeckého průzkum používající statistické metody k popisu společenských jevů. Redukuje realitu na měřitelné znaky, které jsou dále zpracovány a interpretovány, například s využitím statistiky. Zahrnuje velký počet respondentů (oproti kvalitativnímu v.). Pomáhá testovat hypotézy. Potřebné informace k praktické části bakalářské práce byly sbírány pomocí sekundární a obsahové analýzy dat z dotazníků.

4.1 Cíl

Průzkumná část bakalářské práce vychází ze snahy hlouběji proniknout do problematiky psychické deprivace u dětí v dětských domovech a u dětí v dysfunkční rodině. Motivováni snahou o důkladné prozkoumání zvoleného tématu a pochopení všech souvislostí jsme se rozhodli pro empiricky orientovaný průzkum.

Problematika psychické deprivace je v dnešní době velmi frekventovaným pojmem, jemuž je věnována řada knižních publikací či článků v odborných i laických časopisech. Ústředním záměrem bakalářské práce bylo teoretické seznámení s pojmem psychická deprivace a následná konfrontace těchto poznatků s materiálem, který jsem získala pomocí nestandardizovaného dotazníku, který vyplňovaly děti z dětského domova, sociální pracovníce a kurátorka s dětmi, které má ve své péči. Zajímalo mě, do jaké míry se budou shodovat s odborníky, kteří pracují v dětských domovech (Mgr. Jan Vavřík vedoucí vychovatel a zástupce ředitele dětského domova, MUDr. Z. Novotný, ředitel Dětského domova v Ostravě, Doc. PhDr. Josef Langmeier, CSc., prof. Doc. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc., Ing. Zuzana Baudyšová, ředitelka Nadace Naše dítě, JUDr. Marie Vodičková, předsedkyně Fondu ohrožených dětí) s nasbíranými daty.

Cílem bakalářské práce bylo prozkoumání vlivu ústavní výchovy na osobnost jedince, který v ústavní výchově pobývá a jeho porovnání s vlivem výchovy v dysfunkční rodině. Na základě získaných poznatků jsem se snažila zhodnotit celkovou efektivitu současného pojetí ústavní péče a péče v disharmonické rodině, a to z hlediska požadavku na zdravý vývoj jedince (zejména vývoj v oblasti psychických jevů a sociálních dovedností).

4.2 Předpoklady bakalářské práce

✓ předpoklad č. 1

Předpokládáme, že více jak 60 % respondentů v ústavní výchově se cítí v životních podmínkách dětského domova spokojeně.

✓ předpoklad č. 2

Předpokládáme, že více jak 60 % respondentů z odboru sociálně právní ochrany dětí je spokojeno s životními podmínkami ve své rodině.

4.3 Použité metody a metodika průzkumů

Formulované domněnky a hypotézy byly ověřovány metodou nepřímého pozorování (dětský domov), a proto byly zvoleny tyto metody sběru informací:

- **nestandardizovaný dotazník**
- **rozhovor, studium spisové dokumentace, pozorování**

4.3.1 Nestandardizovaný dotazník

Nestandardizovaný dotazník byl pro bakalářskou práci hlavní metodou šetření a sběru dat. Děti z dětského domova, které vyplňovaly anketu, byly ujištěny o anonymitě. Byla jsem mile překvapena při spolupráci dětí na mapování problematiky. Návratnost dotazníku byla 100 %. Rozdáno bylo 50 dotazníků v dětském domově Krupka a 50 dotazníků na odbor sociálně právní ochrany dětí, vráceny byli všechny dotazníky.

4.3.2 Rozhovor, studium spisové dokumentace, pozorování

Rozhovor je v tomto případě důležitý zejména pro vysvětlení cíle dotazníku. Rozhovor s dětmi z dětských domovů probíhal individuálně. Jednalo se o rozhovor nestandardizovaný řízený, jehož předností je ponechání většího prostoru k odpovědím. V tomto typu rozhovoru jsem užila otevřených otázek. Výhodou tohoto typu otázek je naprostá svoboda obsahu i formy odpovědí. Výzkumník stanoví daný problém a charakter odpovědi je ponechán zcela na respondentovi. Strukturu otázek jsem měla předem připravenou, ale v průběhu rozhovoru jsem reagovala na respondentovy myšlenky pokládáním doplňujících otázek. Také pořadí otázek a jejich přesná formulace nebyla striktně dodržena. Na základě rozhovoru s dětmi z DD byl zjišťován subjektivní pohled na důsledky, které pro ně pobyt v dětském domově představuje. Výzkum byl realizován

v časovém intervalu od září 2008 do února 2009. Informace jsem získávala osobním kontaktem v době konání praxe v dětském domově v Krupce.

Studium spisové dokumentace, například záznamových knih evidence dětí v dětském domově a jejich kontaktu s rodinou. Získané údaje se zapisovaly a byla snaha roztrždit je tak, aby nám pomohly přiblížit problematiku života dětí ve sledovaném dětském domově. Další studium dokumentace se týkalo spisů uložených na odboru péče o mládež u sociální pracovnice.

Pozorování přímé bylo použito v případech, kdy jsem byla sama účastníkem sběru dat a informací.

4.4 Charakteristika zkoumaného vzorku

Svá šetření autorka prováděla v Dětském domově v Krupce.

NÁZEV INSTITUCE: Dětský domov a Školní jídelna
příspěvková organizace
Libušín 151
417 42 Krupka 1

Příspěvková organizace Dětský domov a Školní jídelna zajišťuje nezletilým osobám ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči. Činnost DD se řídí zákonem č. 109/2002 Sb.

V zájmu zdravého vývoje jedince, jeho řádné výchovy a vzdělávání, předchází dětský domov vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňuje nebo odstraňuje příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívá ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte. Může poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy. Děti se zde připravují na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let. Dětský domov v Krupce má 2 budovy. V hlavní budově jsou 4 skupiny po 5 - 7 dětech - celkem 28 dětí. Ve druhé budově jsou rovněž 4 skupiny po 5 - 8 dětech - celkem 30 dětí. Děti jsou do skupin rozdělovány dle věku. Z výzkumu jsem vyjmula 8 dětí z nejmladší skupiny (3-6let).

Druhou polovinu respondentů pomáhaly vybírat sociální pracovníce z oddělení sociálně právní ochrany dětí v Teplicích. Dětem, jež byly v jejich péči, předkládaly dotazník a také je ujistily o anonymitě.

Respondenti odpovídali na otázky (viz příloha) a mohli volit odpověď **ano, ne**. Některé otázky vybízely k volnějším odpovědím a hodnocením. Otázky v dotazníku byly postaveny tak, aby vyplnění odpovědí trvalo zhruba kolem 10 až 15 minut.

5 Vyhodnocení

K vybraným otázkám jsou níže přiřazeny tabulky a grafy, které přehledněji znázorňují dosažené výsledky vyplývající z dané otázky.

Procentuelní hodnoty výsledků byly vypočítány na celá čísla a v tabulkách a grafech jsou takto prezentovány.

Dotazník vyplnilo celkem sto dětí ve věku 7 - 19 let. Polovina z nich bydlí v dětském domově a druhá polovina žije v dysfunkční rodině.

5.1 Okruh otázek na zjištění věku a pohlaví dětí

Věkové složení

➤ Děti v dětském domově

- a) **7 - 9 let** - 8 dětí (tj. 16 %)
- b) **10 - 11 let** - 12 dětí (tj. 24 %)
- c) **12 - 14 let** - 14 dětí (tj. 28 %)
- d) **15 - 16 let** - 12 dětí (tj. 24 %)
- e) **17 - 19 let** - 4 dětí (tj. 8 %)

<i>Věk</i>	<i>Počet dětí</i>	<i>Procento</i>
7 - 9 let	8	16 %
10 - 11 let	12	24 %
12 - 14 let	14	28 %
15 - 16 let	12	24 %
17 - 19 let	4	8 %

Tabulka č. 1 Věkové složení dětí v DD

Děti z dysfunkční rodiny

- a) **7 - 9 let** - 11 dětí (tj. 22 %)
- b) **10 - 11 let** - 15 dětí (tj. 30 %)
- c) **12 - 14 let** - 12 dětí (tj. 24 %)
- d) **15 - 16 let** - 9 dětí (tj. 18 %)
- e) **17 - 19 let** - 3 dětí (tj. 8 %)

<i>Věk</i>	<i>Počet dětí</i>	<i>Procento</i>
7 - 9 let	11	22 %
10 - 11 let	15	30 %
12 - 14 let	12	24 %
15 - 16 let	9	18 %
17 - 19 let	3	6 %

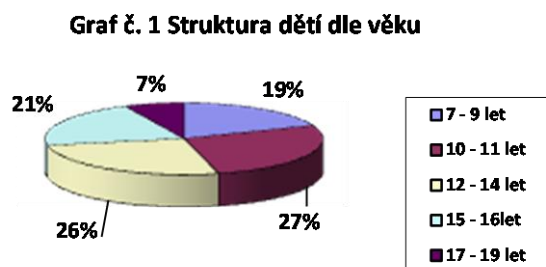
Tabulka č. 2 Věkové složení dětí z dysfunkčních rodin

V dětském domově spolupracovalo na našem průzkumu 50 dětí a to v tomto složení: 8 dětí ve věku 7 - 9 let, 12 dětí ve věku 10 - 11 let, 14 dětí ve věku 12 - 14 let, 12 dětí ve věku 15 - 16 let a 4 děti ve věku 17 - 19 let.

Na odboru sociálně právní ochrany dětí spolupracovalo 11 dětí ve věku 7 - 9 let, 15 dětí ve věku 10 - 11 let, 12 dětí ve věku 12 - 14 let, 9 dětí ve věku 15 - 16 let, v poslední věkové skupině 17 - 19 let spolupracovaly 3 děti.

Celkem tedy vyplnilo dotazník sto dotázaných, z toho:

- a) 7 - 9 let - 19 dětí (tj. 19%)
- b) 10 - 11 let - 27 dětí (tj. 27%)
- c) 12 - 14 let - 26 dětí (tj. 26%)
- d) 15 - 16 let - 21 dětí (tj. 21%)
- e) 17 - 19 let - 7 dětí (tj. 7%)

Celkem vyplnilo dotazník sto respondentů, 19 ve věku 7 až 9 let, nejpočetnější věková skupina byla ve věku 10 až 11 let (27 respondentů), druhou nejpočetnější skupinu tvořily děti ve věku 12 až 14 let (26 dětí), ve věku 15 až 16 let bylo 21 dětí a nejméně zastoupenou skupinou byly děti ve věku 17 - 19 let (7 dětí).

Složení dětí dle pohlaví

Z celkového počtu dětí bylo 62 chlapců (62 %) a 38 dívek (38 %). V dětském domově bylo: 34 chlapců - 6 chlapců ve věku do 9 let, 9 chlapců ve věku do 11 let, 8 chlapců ve věku do 14 let, 8 chlapců ve věku do 16 let, 3 chlapci ve věku do 19 let.

16 dívek - 2 dívky do věku 9 let, 3 dívky do 11 let, 6 dívek do 14 let, 4 dívky do 16 let a 1 dívka do 19 let.

Ve druhé skupině bylo toto zastoupení:

28 chlapců - 6 chlapců ve věku do 9 let,
7 chlapců ve věku do 11 let, 7 chlapců ve věku do 14 let, 6 chlapců ve věku do 16 let,
2 chlapci ve věku do 19 let,

22 dívek - 5 dívek ve věku do 9 let, 8 dívek ve věku do 11 let, 5 dívek ve věku do 14 let, 3 dívky ve věku do 16 let, 1 dívka ve věku do 19 let.

5.2 Okruh otázek zaměřených na organizaci života dětí v dětském domově

a) Délka pobytu v dětském domově

Délka pobytu klientů v domově	
do 3 let	35 %
do 6 let	29 %
do 9 let	19 %
12 a více let	17 %

Tabulka č. 3 Délka pobytu

Z kojeneckého ústavu přišlo do dětského domova 6 klientů, což je 12 % z celkového počtu dětí v celém dětském domově. Dále délka pobytu úzce souvisí s věkem klientů dětského domova. Mezi dětmi ve věku 7 - 9 let se délka pobytu pohybuje od 2 do 6 let, dva klienti přišli z kojeneckého ústavu. Ve věku 10 - 11 let je délka pobytu v rozmezí od 2 do 8 let, tři klienti přišli do dětského domova z kojeneckého ústavu. 2 až 8 let to je délka pobytu dětí ve věku 12 - 14 let. Ve skupině dětí ve věku 15 - 17 let je délka pobytu od 2 do 12 let. Nejdelší pobyt trvající 4 - 14 let je mezi dětmi ve věku 17 - 19 let.

b) Sourozenecké vazby v dětském domově

Počet sourozenců	2 a více	1	0
Počet dětí	9	17	24

Tabulka č. 4 Sourozenecké vazby

Dva a více sourozenců v dětském domově má 18 % klientů, jednoho sourozence v dětském domově má 34 % a 48 % uvádí, že zde sourozence nemá.

Odpovědi sledují podporu sourozeneckých vazeb, proto se otázka zaměřila hlavně na sourozence ve stejném dětském domově.

Ve stejném zařízení má sourozence většina klientů, pouze 2 klienti mají sourozence umístěny v jiném dětském domově.

Bohužel dětský domov v Krupce, má děti rozděleny do jednotlivých skupin dle věku, což zrovna nepřispívá k rozvoji sourozeneckých vazeb. Pokud dítě přesáhne daný věk, přechází do jiné skupiny. Často se proto stává, že sourozenci jsou rozděleny do 2 - 3 skupin. Děti se tak setkávají při společném stravování.

c) Používání vlastního oblečení

Všichni dotázaní uvedli, že užívají své oblečení, 20 klientů dětského domova (hlavně ve věku 7 - 12 let) uvedlo, že oblečení kombinují (používají jak vlastní oblečení, tak i oděvy z dětského domova).

d) Možnosti vycházek

Všichni klienti odpovídají, že mohou jít na volnou vycházku dle své vůle.

Ano	Ne
100 %	0 %

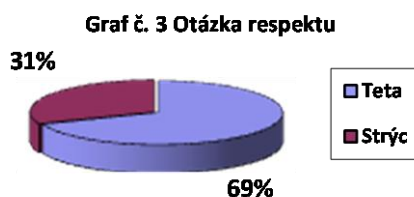
Tabulka č. 5 Vycházky

Na volnou vycházku může ale jen ten, kdo nemá problémové chování. Každý týden probíhá hodnocení dětí, kde se probírají všechny přestupky a prohřešky a také se uděluje pochvaly a tresty, například zákaz vycházky, zákaz docházení na trénink fotbalu, zákaz aerobiku pro děvčata. Děti rovněž uvedly, že by raději volily jiné tresty (služby v jídelně, služba na mytí bot apod.) než zákaz vycházky či volnočasové aktivity. Pokud mají možnost vycházek, mohou navštěvovat své kamarády, chodit do kina, účastnit se různých aktivit.

e) Otázka respektu

Tazatelé uvedli, že spíše respektují strýce, mladší věková kategorie upřednostnila tetu.

f) Soukromí dětí v dětském domově

Dostatek soukromí v dětském domově cítí 49 % klientů. 51% dětí odpovídá, že soukromí nemá. Dostatek soukromí pocítují hlavně děti do 10 let a nad 10 let uvádějí spíše nedostatek soukromí.

Zabezpečit dětem soukromí různými rekonstrukcemi v zařízení by měl být jedním z hlavních úkolů vedení domova.

Ano	Ne
49 %	51 %

Tabulka č. 6 Soukromí

g) Počet lůžek na pokojích

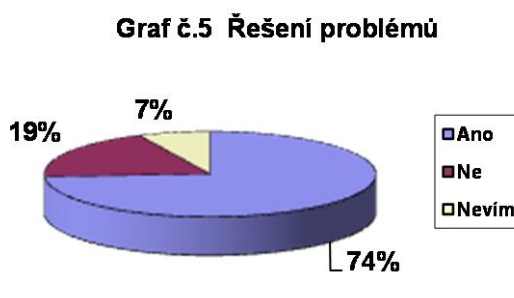
Z analýzy odpovědí na otázku: „Kolik lůžek je na tvém pokoji,“ jsem vytvořila tabulku č. 7, která procentuálně znázorňuje pokoje s určitým počtem lůžek. V krupském dětském domově převažují třílůžkové pokoje. Těžko se dá mluvit o dostatečném soukromí.

Jednolůžkové	Dvoulůžkové	Třílůžkové	Čtyřlůžkové
4 %	31 %	45 %	20 %

Tabulka č. 7 Počet lůžek na pokoji

h) Možnost řešení problémů dětí v dětském domově s dospělými

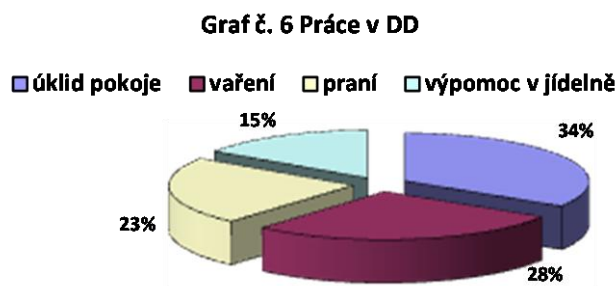
V dětském domově má 74 % klientů někoho, s kým by řešil vážný problém, 19 % klientů by se neobrátilo na nikoho dospělého z dětského domova a 7 % klientů nevědělo. Tyto počty nesvědčí o úplném oboustranném kladném vztahu dětí a jejich vychovatelů.

V některých odpovědích nacházíme i konkrétní pracovníky dětského domova. To můžeme považovat za kladný vzájemný vztah mezi vychovateli a dětmi. Někteří se s vážným problémem obrací přímo na pana ředitele nebo na sociální pracovníci.

i) Práce v DD

Všichni respondenti uvedli, že vykonávají nějakou konkrétní domácí práci. Za domácí práci považují výpomoc v jídelně, úklid pokojů, 1x za 14 dní zajišťují společně s tetou či strejdou celodenní stravu - nákupem počínaje, vařením a konečným úklidem nádobí konče. Dále uváděli, že se starají o své oblečení - praní a mytí obuvi (to uváděli respondenti vyšší věkové kategorie). Mladší respondenti za domácí práci považují stlaní postele.

j) Kapesné

Všichni klienti dětských domovů odpovídají, že pravidelně dostávají kapesné, a to dle svého věku a vyhlášky. Každé zvednutí kapesného děti vítají s nadšením.

Měsíční kapesné pro klienty dětských domovů je dáno zákonem 109/2002 hlava VI úhrada péče, kapesné, osobní dary a věcná pomoc § 31 odstavec 1. Měsíční kapesné pro klienty dětských domovů, bylo valorizované k 31.12. 2005.

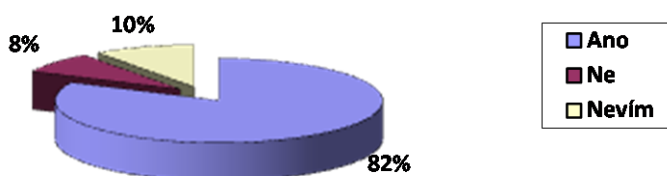
Kapesné pro klienty DD	
do 6 let	45 Kč
6 - 10 let	120 Kč
10 - 15 let	210 Kč
starší 15 let	300 Kč

Tabulka č. 8 Kapesné

k) Kvalita péče o děti

Děti (41) se v 82 % domnívají, že se o ně dětský domov velmi dobře stará. Jen 8 % dětí (4) si myslí, že kvalita péče o děti v dětském domově není kvalitní, a 10 % dětí (5) věc neumí posoudit zřejmě pro svůj nízký věk.

Graf č. 7 Kvalita péče

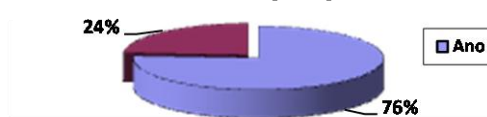
l) Spokojenost dětí s dětským domovem

Spokojenost vyjádřilo 38 dětí (76 %). Spokojeno není 12 dětí (24 %). Nespokojenost vyjádřily hlavně starší děti (od 14 let výše). Dětem chybí volnost, soukromí. Za nedostatek považovali také to, že nemají volný přístup k počítači (volným přístupem myslí kdykoliv).

Tabulka č. 9 Spokojenost

Ano	Ne
76 %	24 %

Graf č. 8 Spokojenost

Materiální vybavení jednotlivých dětských domovů je různé. Mnohdy se velmi zlepšilo, jinde je vidět nedostatek financí. Vybavení pokojů dětského domova v Krupce je velmi vkusné a účelné. Pokud bychom srovnávali dětské pokoje v dětském domově s pokoji mimo dětský domov, lišily by se snad jen v počtu lůžek. U starších dětí nechybí ani počítač, který dle dětí zpříjemňuje život mladým lidem.

5.3 Okruh otázek zaměřených na rodinu a rodinné prostředí

a) Místo a typ bydlení

Převážná většina respondentů (88 %) uvedla místo svého trvalého bydliště město. Zbývající respondenti bydlí na venkově. 62 % všech respondentů bydlí v panelácích, nebo v jiných nájemních bytech. Zbývajících 38 % respondentů bydlí v rodinných domech.

	Město	Venkov
Počet	44	6

Tabulka č. 10 Místo bydliště

	Byt	Rodinný dům
Počet	31	19

Tabulka č. 11 Typ bydlení

Ze zjištěných výsledků usuzujeme, že místo bydliště zatím ovlivňuje chování nejen dětí, ale i celé rodiny. Domníváme se, že na venkově drží rodina více pohromadě, rodiče se více zajímají o své ratolesti a na druhou stranu není na venkově tak velký počet možností jak jinak trávit volný čas než v rodinném kruhu. Jistě to souvisí i se současnou dostupností na vzdálenější místa. Dopravní spojení je frekventované.

b) Rodina

Ze sledované skupiny dětí uvedlo 54 %, že žije pouze s matkou nebo otcem, tedy v neúplné rodině. Dalších 40 % bydlí sice se svými rodiči, ale rodina je nefunkční (v rodině se vyskytuje alkoholik, drogově závislý, aj.). 4 % uvádí, že žije u prarodičů, poslední 2 % uvádějí, že bydlí u příbuzných.

Graf č. 9 Rodinné zázemí

V dnešní době bohužel stále zaznamenáváme nárůst rozvodovosti. I toto hledisko pak velmi ovlivňuje chování a jednání našich dětí. Ať chceme nebo ne, děti si tuto zkušenost nesou do dalšího života.

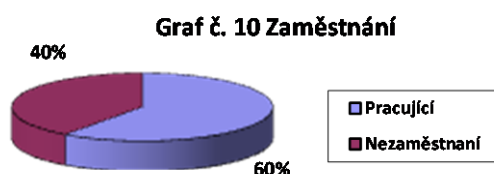

c) Zaměstnání rodičů

Respondenti ve velké míře uváděli i druh zaměstnání. Můžeme tedy napsat, že povolání jednotlivých rodičů jsou různá - od nezaměstnaného, přes dělníka, prodavače až k učiteli a soukromému podnikateli. Tyto skutečnosti jsme nedávali do tabulky ani do grafu, neboť takto neodpovědělo všech 50 respondentů. V tabulce je uveden počet zaměstnaných rodičů, nebo jiných rodinných příslušníků, žijících ve společné domácnosti s respondentem.

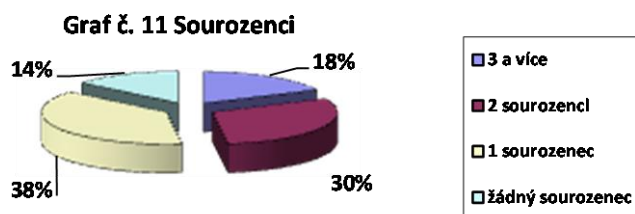
	Pracující	Nezaměstnaní
Počet	30	20

Tabulka č. 12 Zaměstnání

d) Sourozenecké vazby

Tři a více sourozenců má 18 % respondentů. Dva sourozence má 30 % respondentů, jednoho sourozence má 38 % respondentů a zbývajících 14% nemá žádného sourozence.

Můžeme pozorovat, že ani počet sourozenců nemá vliv na citovou potřebu dětí. Počet sourozenců nesouvisí s naplněním potřeb našich dětí.

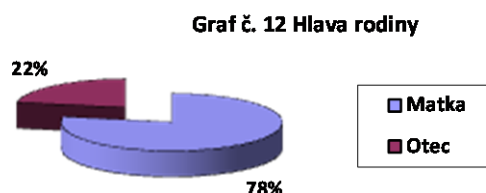
e) Vedoucí úloha v rodině

Děti hodnotily, kdo má v rodině převažující slovo. Musíme vzít v úvahu, že děti, které bydlí pouze s jedním rodičem, uváděli právě jeho. Přesto si dovolíme hodnotit tuto otázku. V 78 % uváděli děti jako hlavu rodinu matku, zbylých 22 % volilo otce.

Po doplňující otázce, co si představují pod pojmem hlava rodiny, nám děti uváděly různé příklady (rozhoduje o programu, šetří peníze, více křičí, ví jak vyřešit problém, ten, komu mohu všechno říci, aj.).

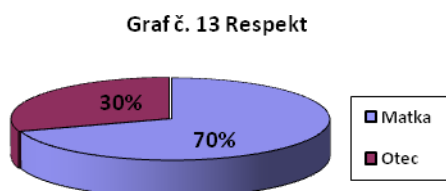
	Matka	Otec
Počet	39	11

Tabulka č. 13 Hlava rodiny

f) Respekt

Otázka respektu úzce souvisela s předchozí otázkou. Po vyhodnocení jsme totiž zjistili, že děti odpovídali na tyto dvě otázky obdobně.

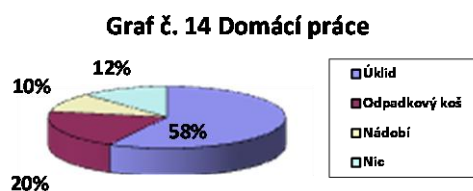
Zde děti hodnotily míru respektu, zda více respektují otce či matku. Převážná většina dětí hodnotilo větší míru respektu k tomu rodiči, kterého označily jako hlavu rodiny. Jen ve čtyřech případech tomu bylo naopak.

g) Domácí práce dětí

Respondenti uváděli obdobné domácí práce jako děti z dětských domovů. Nejvíce převažoval úklid pokoje. Druhou nečastější odpovědí bylo vynášení odpadkového koše, mytí a úklid nádobí. Na rozdíl od klientů dětského domova se zde objevila odpověď, že nevykonává žádné domácí práce. Po vyhodnocení jsme zjistili, že takto odpověděli respondenti ve věkovém rozmezí 16 - 19 let.

	Úklid	Odpadkový	Nádobí	Nic
Počet	29	10	5	6

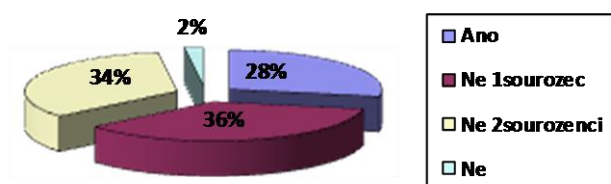
Tabulka č. 14 Domácí práce

h) Vlastní pokoj

Respondenti, kteří mají více než jednoho sourozence, uváděli, že vlastní pokoj nemají. Nedostatek soukromí pocítili zvláště ti respondenti, kteří uvedli, že mají 3 a více sourozenců. S nedostatkem soukromí rovněž bojují ti, kteří mají doma oba rodiče, ale jeden z nich je alkoholik či drogově závislý. Jak respondenti dále uvádějí, nedostatkem soukromí trpí i ti, již mají doma nezaměstnaného rodiče.

Graf č. 15 Soukromí

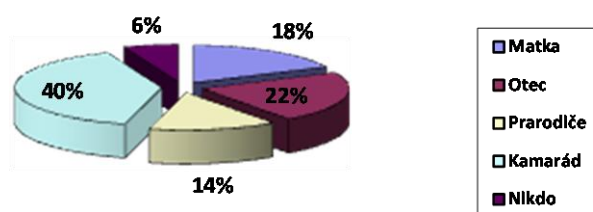
i) Pomoc dospělých

Respondenti v dotazníku uváděli konkrétní osoby, na které se obracejí v případě problémů. Dle našich předpokladů vkládají děti nejvíce důvěry do rodinných příslušníků (54 %), matka - otec - prarodiče. Po rozčlenění kategorie jsme získali zajímavé údaje. Pomoc při řešení problémů hledají respondenti u otce, následuje matka a prarodiče. Dále se v odpovědích nejvíce vyskytoval kamarád (40 %). Bohužel se objevila také odpověď, že se neobracejí na nikoho (6 %), neboť si problémy řeší sami. Tuto odpověď jsme mohli najít převážně mezi respondenty v té nejvyšší věkové kategorii.

	Počet
Matka	9
Otec	11
Prarodiče	7
Kamarád	20
Nikdo	3

Tabulka č. 15 Důvěra

Graf č. 16 Důvěra

Nad tímto grafem bychom se měli zamyslet. Kamarádi při řešení problémů a při svěřování se nejen se svými starostmi a problémy, ale i s radostmi, hrají podstatnou roli. Je známo, že v době dospívání hrají důležitou roli party, ale domníváme se, že rodina a rodinné zázemí by i v této době mělo mít převažující charakter.

j) Kapesné

Respondenti tuto otázku hodnotili jako zbytečnou, jejich odpovědi tomu odpovídají. Většina z nich pochází ze sociálně slabších rodin, a pokud nějaké peníze mají, utratí je rodiče, jak uvádí děti, za alkohol, cigarety a jiné dle nich zbytečné věci. Na dodatečnou otázku, zda dostanou peníze, když potřebují, odpovídaly, že podstatnou roli hraje důležitost té věci.

	Ano	Ne
Počet	32	18
Procenta	64 %	36 %

Tabulka č. 16 Kapesné

k) Kvalita péče

S kvalitou péče je valná většina (78 %) spokojena, menšina respondentů (18 %) uvádí odpověď spíše ne, nespokojenost s péčí v rodině vyjádřila 4% respondentů.

Ano	Spíše	Ne
78 %	18 %	4 %

Tabulka č. 17 Kvalita péče

l) Spokojenost s bydlením

Spokojenost vyjádřilo 21 dětí (42 %). Spokojeno není 29 dětí (58 %). Nespokojenost vyjádřily hlavně starší děti (od 14 let výše). Dětem chybí volnost, soukromí, za standart by považovaly vlastní pokoje. Za velký mínus považovaly nedostatek finančních prostředků.

Materiální vybavení svých pokojů hodnotili respondenti jako průměrné, spíše by vyžadovali novou elektroniku (myšleno počítače, přehrávače MP3, MP4, nové mobilní telefony).

Ano	Ne
21	29
42 %	58 %

Tabulka č. 18 Spokojenost s bydlením

Graf č. 18 Spokojenost s bydlením

5.4 Okruh otázek zaměřených na zájmy a volný čas

a) Zájmové kroužky

Nabídka volnočasových aktivit je v dnešní době široká. Zahrnuje aktivity pouze zájmové, šití, vaření jednoduchých pokrmů, keramiku, výtvarnou výchovu, výuku na různé nástroje, moderní tancování, modelářství, rybářství, akvaristiku. Mnoho z těchto zájmových kroužků probíhá i v dětském domově. Někteří respondenti navštěvují i sportovní kluby, jako je třeba fotbal nebo plavání, které má v Krupce dlouholetou tradici a je podporováno a financováno různými sponzory.

Děti z dětského domova navštěvují kroužky v místě a jiní dochází za svými zájmy do různých veřejných institucí, které se zabývají volnočasovou aktivitou, sportovní kluby, základní umělecká škola, dům dětí a mnohé další, jejichž výčet by byl dozajista dlouhý.

Docházením na kroužky mimo dětský domov naplňuje potřeby sociálního styku dětí z dětského domova s ostatními dětmi mimo dětský domov, což považujeme za velmi důležité. Tyto návštěvy přispívají velkou měrou k snazší integraci dětí po ústavní péči zpět do života. Ve styku se svými spolužáky mimo školu zjišťují, jak fungují vztahy mimo dětský domov. Ze zkušeností víme, že mnohdy koníčky dovedou člověka zachránit v obtížných životních situacích.

76 % respondentů z dětského domova navštěvuje zájmový kroužek ať už v ústavu, nebo mimo něj. Zbýlých 24 % nechce být organizováno v žádném kroužku.

Děti mimo ústavní výchovu uvádějí zcela opačná čísla. Do různých kroužků chodí 32 % dětí a větší část (68 %) nenavštěvuje žádný kroužek. Někteří z nich odpovídají, že mají nedostatek volného času z důvodu studia, ale po zhlédnutí a prostudování jejich dokumentace, nejsme přesvědčeni, že toto je ten hlavní důvod.

Celkem tedy navštěvuje zájmové činnosti 54 respondentů a nezám o organizovanou činnost projevilo 46 respondentů.

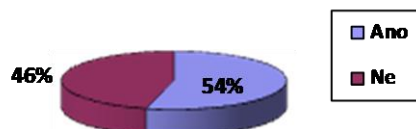
Ano	Ne
38	12

Tabulka č. 19 Zájmová činnost dětí z DD

Ano	Ne
16	34

Tabulka č. 20 Zájmová činnost dětí mimo DD

Graf č 19 Zájmová činnost všech respondentů

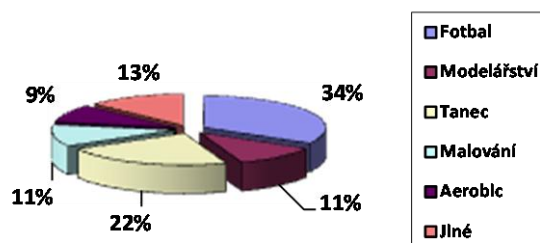

b) Oblíbenost jednotlivých zájmů

Zájmová činnost byla popsána výše, nyní se proto budeme zabývat pouze vyhodnocením respondenty uvedených kroužků. Nejvíce frekventovaným zájmem byl fotbal, následovalo modelářství, moderní tanec, malování a aerobik. Další zájmovou činnost jsme zaznamenali do skupiny jiné, neboť jejich výskyt v dotazníku byl zanedbatelný (plavání, hudební nástroj, mažoretky, roztleskávačky a jiné)

Graf č. 20 Oblíbenost zájmů

Za 100 % je pro účel této otázky brán jen ten, kdo navštěvuje jakýkoliv zájmový kroužek (54dětí).

5.5 Okruh otázek zaměřený na sociální vztahy

a) Ublíživání

Respondenti mimo ústavní výchovu hodnotili tuto otázku zcela jednoznačně. Nikdo si nedovolí jim ubližovat, znělo jednohlasně. Na dodatečnou otázku, zda jim není ubližováno ze strany dospělých, někteří zmlkli, ale vše popřeli.

Respondenti z dětského domova tak jednoznační nebyli. Zde se objevilo 12 % odpovědí kladných, zbylí respondenti nepovažují běžné potyčky mezi dětmi v domově za ubližování.

Respondenti z DD	
Ano	Ne
44	6

Tabulka č. 21 Ublíživání vDD

Respondenti z DD	
Ano	Ne
0	100

Tabulka č. 22 Ublíživání mimo DD

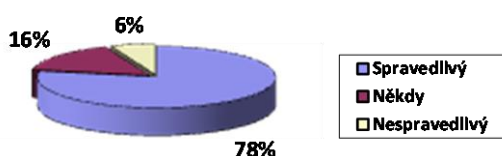
b) Spravedlivost vychovatelů a rodičů

Klienti dětských domovů si myslí v 78 %, že vychovatelé jsou k nim většinou spravedliví, 16% se domnívá, že jsou někdy spravedliví, a 6 % odpovídá, že vychovatelé nejsou spravedliví, nejsou ochotni vyslechnout všechny argumenty.

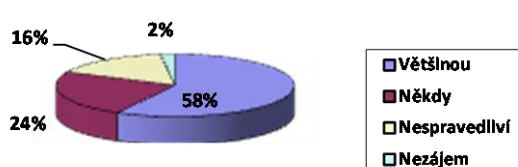
Respondenti mimo ústavní výchovu udávají tato čísla: většinou spravedliví uvedlo 54 %, někdy spravedliví uvedlo 28 % respondentů, 16 % uvádí, že rodiče nejsou spravedliví, a zbylá 2 % uvedla, že rodičům je to jedno - nemají zájem.

Pozorujeme, že děti velmi citlivě vnímají, co je spravedlivé a co ne. Spravedlivost je velmi důležitý prvek ve výchově a úzce také souvisí s důvěrou v dospělého jedince. Dnes jsou na školách, ale i v dětském domově vyvěšeny schránky důvěry a děti mohou tak řešit své stížnosti na vychovatele, učitele a jiné pedagogické pracovníky. Ostatní děti mohou využít bezplatných telefonických linek, které nabízejí svou pomoc (Linka bezpečí dětí a mládeže a jiné).

Graf č. 21 Spravedlivost vychovatele

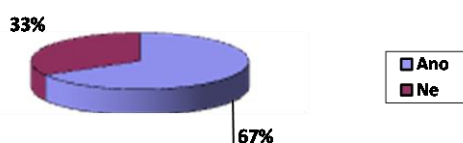
Graf č. 22 Spravedlivost rodičů

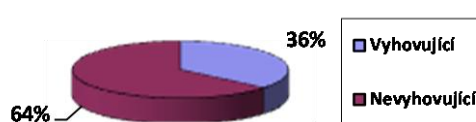
c) Soudržnost rodiny

Kontakt se svou rodinou potvrzuje více jak $\frac{3}{4}$ klientů ústavní výchovy (80 %). Takové číslo svědčí o tom, že dětský domov podporuje kontakt dětí s původní rodinou nebo s nejbližšími příbuznými. S rodinou se vůbec nestýká 20 % klientů dětského domova. Frekvence návštěv je různá, po vyhodnocení dotazníku můžeme říci, že se pohybuje v průměru 1x za 14 dní víkend a také prázdniny tráví u své rodiny. Bohužel se ale také objevují případy, kdy rodina má povolený pobyt dítěte doma, avšak ta nejeví zájem trávit svůj čas s dítětem.

Graf č. 23 Kontakt s rodinou dětí z DD

Graf č. 24 Soudržnost rodiny

Děti mimo ústavní péči uvádějí, že s rodiči tráví čas od 1 do 2 hodin za den. Doplnující otázka, zda si rodiče udělají čas o víkendu, nepřinesla žádné výrazné zlepšení vztahů. Děti z rozvrácených rodin, kdy jeden z rodičů bydlí mimo, jsou na tom ještě hůře. Rodič, který má svěřené dítě do své péče, je ve větší míře zaneprázdněn vyděláváním peněz a dítě se stává „bezprizorním“. Velmi malé množství dětí uvádí, že s rodiči vyjíždí na výlety, či provozují společně jiné aktivity. Děti tak hodnotí v 36 % vzájemný kontakt jako dostačující. Jako nevyhovující kontakt s rodiči hodnotí 64 % dětí.

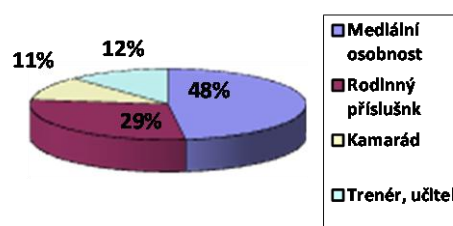
5.6 Okruh otázek zaměřený na sebepojetí

a) Vzor

Vzor	Počet celkem	1sk	2sk
Mediální osobnost	48	24	24
Rodinný příslušník	29	11	18
Starší kamarád	11	7	4
Trenéři, učitelé, Vychovatelé	12	8	4

Tabulka č. 23 Vzor

Graf č. 25 Vzor

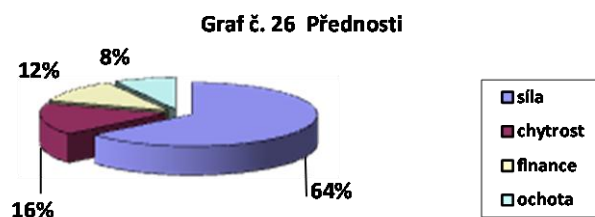

Nejvíce uváděný vzor byl známý zpěvák, herec či jiná mediálně známá osobnost. Mezi druhou skupinu patřili rodinní příslušníci. Ty po prozkoumání a vyhodnocení dotazníků uváděli nejčastěji klienti ústavní péče. Další skupinou, která se objevovala ve větší míře, je starší kamarád. Nesmíme zapomenout ani na poslední skupinu. Zde se objevoval jako vzor trenér/ka, vedoucí zájmového kroužku, učitel/ka. V tabulce č. 23 je zaznamenán rozdíl mezi respondenty z dětského domova (skupina číslo 1) a respondenty z dysfunkčních rodin (skupina číslo 2).

b) Přednosti

Největší důležitost dávali respondenti síle. Také proto zřejmě získala největší počet procent (64 %). Další předností, kterou zmínili respondenti, byla chytrost (16 %), dále jsme ještě do hodnocení zařadili solventnost (12 %), snahu pomáhat (8 %).

Domníváme se, že v dnešní uspěchané době bude možnost mít finanční hotovost pokládána za stále více atraktivní, na druhou stranu chytrost bude ztrácet na hodnotě.

c) Uznání kamarády

Všichni respondenti bez výjimky udali, že kamarádi jejich přednosti uznávají.

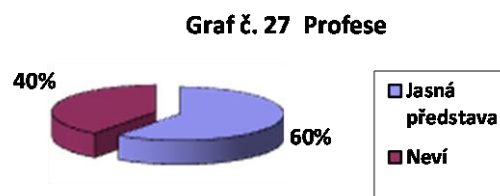
d) Profese

Klienti dětského domova z 60 % ještě nejsou rozhodnutí nebo nemají žádnou představu o svém budoucím povolání. 40 % klientů se již buď připravuje na své budoucí povolání, nebo má více či méně jasnou představu.

Respondenti mimo dětský domov udávali stejná čísla, 40 % má jasnou představu o své profesi, ostatních 60 % zatím ještě přesně neví, spíše udávali, že chtějí být podnikatelé, milionáři apod.

Jasná představa	Neví
40	60

Tabulka č. 24 Profese

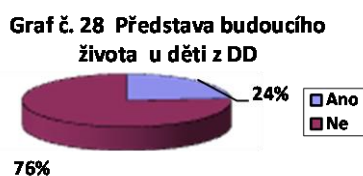
e) Představa o budoucím životě

Představa, jak bude život dětí po opuštění domova vypadat, úzce souvisí s jejich představou o budoucím povolání. I zde děti ve velké míře uváděly, že nemají žádnou představu o svém budoucím životě.

Velká sklíčenost je zejména cítit u dětí z ústavní péče. Tady je zapotřebí vzít v úvahu i to, že nemají žádné rodinné zázemí, které by je podpořilo a neumí si ani takovou představu klidného rodinného zázemí představit.

Sice se v dětském domově věnují i rodinné výchově, to znamená, že připravují pro děti programy, které je poučí, kdy je vhodné založit rodinu, jakým způsobem volit budoucího partnera, učí se hospodařit s financemi - učí se rodinnému rozpočtu, plánování a podobně.

Z dosavadních zkušeností víme, že zvláště děvčata, která odcházejí z ústavní péče do života, mají větší problémy s adaptací než chlapci. Brzy uzavírají manželství s nevhodným partnerem, velmi brzy mají děti, nebo jsou svobodnými matkami, ačkoliv na rodinný život nejsou psychicky ani ekonomicky připraveny. Chlapci na rozdíl od děvčat zůstávají dlouho svobodní.

Ani u dětí z dysfunkčních rodin to není lepší. Nemají jinou představu rodiny, než v jaké vyrůstají, takže jejich další život vypadá obdobě jako u dětí, jež prošly ústavní výchovou.

5.7 Vyhodnocení předpokladů

V této kapitole se zaměříme na vyhodnocení dvou dílčích předpokladů, které jsme zkoumali v praktické části a které směřovaly do těchto oblastí:

- ✓ Životní podmínky dětí v dětském domově
- ✓ Životní podmínky dětí v rodině
- ✓ Zájmy a volný čas
- ✓ Sociální vztahy
- ✓ Sebepojetí

Dílčí předpoklady jsme ověřovali formou nestandardizovaného dotazníku, který vyplňovali klienti dětského domova a děti z dysfunkčních a neúplných rodin.

5.7.1 Vyhodnocení předpokladu č. 1

Předpokládáme, že více jak 60 % respondentů se cítí v životních podmínkách dětského domova spokojeně. Z odpovědí týkajících se spokojenosti se současnými životními podmínkami v dětském domově vyplývá, že 76 % dětí je spokojeno se současným stavem dětských domovů. DD Krupka má dva objekty vzdálené od sebe 10 až 15minut chůze. Děti by přivítaly, společné ubytování se svými sourozenci, bydlení na jiných skupinách, často také i v jiném objektu nepřispívá k rozvoji sourozeneckých vazeb. V 51 % dětí nejsou spokojeny s úrovní svého soukromí. Také počet lůžek na pokojích nenavozuje to správné rodinné prostředí. S úrovní a nabídkou zájmových kroužků je spokojeno 76 % dětí.

Všechny zjištěné informace v našem průzkumu nás utvrdily o nedostatečné saturaci potřeb dětí v tomto zařízení.

Předpoklad číslo jedna byl verifikován.

5.7.2 Vyhodnocení předpokladu č. 2

Předpokládáme, že více jak 60 % respondentů z odboru sociálně právní ochrany dětí je spokojeno s životními podmínkami ve své rodině.

Z odpovědí týkajících se spokojenosti svého rodinného zázemí vyplývá, že 58 % respondentů není spokojeno se svým rodinným zázemím, udávají, že s péčí rodičů jsou spokojeni, na druhou stranu z výzkumu vyplývá, že s rodiči tráví minimum času, což dokazuje graf č. 24 soudržnost rodiny. Podobně jako děti z dětského domova udávají, že s osobním prostorem, tedy soukromím nejsou spokojeni.

Z výsledků jednotlivých odpovědí jsme přesvědčeni o nedostatečné saturaci potřeb dětí z dysfunkčních rodin.

Předpoklad číslo dvě byl vyvrácen.

V prvním okruhu otázek zaměřených na život v dětském domově a na život v rodinném prostředí se respondenti shodovali zejména u otázek na soukromí. Obě skupiny uvádějí malý prostor pro vlastní soukromí. S kvalitou péče jsou spokojeny obě skupiny.

Okruh otázek zaměřených na volný čas a volnočasové aktivity vykazuje rozdíly. Týkají se především návštěv různých zájmových kroužků. Zde větší aktivitu vykazují děti z ústavní výchovy. Děti mimo ni nemají zájem navštěvovat a ani vykonávat nějaké volnočasové aktivity. Myslíme si, že zde hraje rovněž úlohu nepodnětné rodinné zázemí, také musíme vzít v úvahu sociální postavení neúplných či jinak narušených rodin.

V oblasti sociálních vztahů se rovněž projevily rozdíly mezi jednotlivými skupinami. Největší a nejzásadnější rozdíl vidíme v soudržnosti rodiny. Respondenti mimo ústavní výchovu nejsou spokojeni v 64 % se stykem se svými rodiči a naopak děti z dětského ústavu jsou v 67 % s frekvencí návštěv u rodičů spokojeni. Také spravedlivost rodičů či vychovatelů lépe hodnotí děti z dětského domova. Zde se rovněž podepisuje jistý nezájem o děti v dysfunkčních rodinách.

Oblast otázek na sebepojetí naopak nevykazuje žádné velké rozdíly mezi skupinami. Obě skupiny mají určité problémy při představě budoucího povolání tak při představě jejich dalšího způsobu života.

6 Závěr

Bakalářská práce se zabývá otázkou, zda je pro dítě vhodnější rodičovská výchova v dysfunkční rodině, nebo náhradní výchova ve funkční instituci (dětský domov). K získání odpovědi na tuto otázku bylo třeba zaměřit se na celou škálu teoretických východisek a praktických činností.

Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů vztahujících se k tématu, definuje rodinu, rodinné prostředí, náhradní ústavní výchovu, zejména dětský domov. Výzkumná část pojednává o kvantitativním výzkumu, charakterizuje výzkumný vzorek, popisuje metody získávání dat. V závěru výzkumné části jsou prezentovány výsledky.

Bakalářská práce poukazuje na nezastupitelnou úlohu rodiny v životě našich dětí. Je zřejmé, že správné rodinné zázemí nemůže nahradit sebelepší institucionální výchova. Pokud jsou ovšem zjištěny vážné nedostatky v rodinné výchově (nerespektování alespoň základních potřeb dítěte), které ohrožují zdravý vývoj dítěte, je vhodné zvažovat opatření, která by děti vyjmula z nepodnětného a nedostatečně stimulujícího rodinného prostředí. Z nedostatečně vřelého a podnětově chudého prostředí jsou děti deprivovány, malá příležitost k rozvíjení samostatnosti v péči o sebe a své záležitosti se pak negativně projeví při vstupu do života v dospělém věku jedince.

Ovšem i ústavní výchova vnáší do života jedince nemalé změny hlediska jeho budoucího života v širší společnosti.

Oproti individuální výchově dítěte v rodinném prostředí matky, otce a sourozenců je dítě v ústavní péči vychováváno kolektivem dalších dětí a mnoha vychovateli. Děti tak nenachází hlubší citové vazby, nedostává se mu podnětů, nemá příležitost seznámit se či osvojit si činnosti běžného denního života. Zaběhnutý denní režim v ústavu je naprosto odlišný od reálného života v rodině. Dítě v ústavní péči má den předem rozvržený, ví přesně, co se bude v kterou hodinu dít. Z bezpečnostních důvodů trávívají děti volný čas společně se všemi ostatními u jednotné činnosti. Kolektiv rodinné skupiny je tedy neustále pohromadě.

6.1 Závěrečná doporučení

Z analýzy všech získaných informací proto vyplynuly tyto poznatky a doporučení do praxe:

Není podstatné, zda se dítě vychovává v institucionální výchově či v dysfunkční rodině, je především zapotřebí vyřešit otázku efektivity výchovy, minimalizovat případné negativní dopady té či oné výchovy. To nejpodstatnější, na co by měla být zaměřena pozornost odborníků, zabývajících se problematikou výchovy dětí, je pomoc rodinám v krizových a problematických situacích, aby se předešlo umístování dětí do ústavů. Pokud není pomoc rodině již možná, měla by se v první řadě hledat alternativa ústavní výchovy v oblasti náhradní rodinné péče, což je jedna z možností jak snížit počet dětí vyrůstajících v ústavním zařízení. Doporučujeme tedy zaměřit se na to, co v oblasti ústavní výchovy chybí, tedy její prevenci

Seznam literatury

- 1) BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, 124 stran. ISBN 80-246-1089-2
- 2) FOJTÍKOVÁ, Z. *Nebezpečná epidemie – šikana* (cyklus s dr. Kolářem o šikaně). Rodina a škola č. 3/2000
- 3) HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.
- 4) HELUS, Zdeněk. *Vyznat se v dětech*. 1. vydání. Praha: SPN, 1984. 206 stran.
- 5) CHÁB, Milan. *Svět bez ústavů*. Praha: QUIP- Společnost pro změnu, 2004. ISBN 80-239-4772-9
- 6) KÁBELE, František. *Somatopedie: učebnice – speciální pedagogiky mládeže tělesně a zdravotně postižené mládeže*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-533-5
- 7) SCHÖNBORN, Christoph. *Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1
- 8) KITZBERGEROVÁ, Michaela. *Z ústavu do života*. Praha: Člověk v tísni, 2005. ISBN 80-903510-4-2
- 9) KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách. Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1
- 10) KŘIVÁNEK, F. *Ústavní sociální péče*. Praha: SEVT, 1984.
- 11) KUBOVÁ, Veronika. *Vliv ústavní výchovy na osobnost jedince - bakalářská práce*. Brno: Masarykova universita, 2006.
- 12) LANGMEIER, Josef.; BALCAR, Karel.; ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 432 stran. ISBN 80-7178-381-1
- 13) LANGMEIER, Josef., MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.
- 14) MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Přestali jste být manželi, ale zůstali jste rodiči*. 1. vydání. Praha: 1992. ISBN 80-85-467-53-4.
- 15) MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Děti, rodina stres*. 1. vydání. Praha: 1994. ISBN 80-85824-06-X

- 16) MATĚJČEK, Zdeněk.; KOLOUCHOVÁ, Jarmila. [et.al.] *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání. Praha:Portál, 2002. 152 stran. ISBN 80-7178-637-3
- 17) MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vydání. Praha:Slon, 1999. 159 stran. ISBN 80-85850-76-1
- 18) MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2512-3
- 19) PÖTHE, Peter. *Emoční poruchy v dětství a dospívání. Psychoanalytický přístup*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. 160 stran. ISBN 978-80-247-2131-6
- 20) PRAŠKO,Ján.; VYSKOČILOVÁ, Jana.; PÍGLOVÁ, Lucie.; PRAŠKOVÁ, Jana. *Sociální fobie. Jak překonat nadměrný stud*. 1. vydání. Praha:Portál, 2005. 136 stran. ISBN 80-7367-031-3
- 21) ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80–85931-48–6
- 22) SLANÝ, Jaroslav. *Syndrom CAN : (syndrom týraného dítěte)*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-474-7
- 23) STŘELEČ, Stanislav. *Studie z teorie a metodiky výchovy II*. Brno: Paido, 1. vydání, 2005, 214 s. ISBN 80-210-3687-7
- 24) ŠVANCAR, Zdeněk. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. 1. vydání. Praha: SPN, 1988.
- 25) ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do teorie a praxe psychopedie 1. díl*. 1. vydání. Liberec: 2006. ISBN 80-7372-042-6
- 26) TAXOVÁ, Jana. *Výchovné problémy dětských domovů*. 1. vydání. Praha: SPN, 1967. 151stran.
- 27) TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí. Jak poznat a kdy se obrátit na odborníka*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2
- 28) VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vydání. Praha: Portál, 2002. 444 stran. ISBN 80-7178-678-0
- 29) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 522 stran. ISBN 80-7178-308-0
- 30) VNITŘNÍ ŘÁD dětského domova Krupka

- 31) VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice*. 1.vyd.
Praha: AULA, 1999. 268 s. ISBN 80-902667-6-2
- 32) ZVOLSKÝ, Petr. [et. al.]. *Obecná psychiatrie*. 1. vydání. Praha:Karolinum, 1994.
189 stran. ISBN 80-7066-955-1

Elektronické zdroje

ČSÚ. *Rozvod*. [online] 19.08.2008 Dostupné na WWW:

<<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby061208.doc>>[cit. 2008-10-25]

OTTOVA ENCYKLOPEDIE OBECNÝCH VĚDOMOSTÍ . *Rodina*. [online] 19.08.2008

Dostupné na WWW: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/89577-rodina>>

[cit. 2008-10-23]

O TÝRÁNÍ. *Týrání*. [online] 13.09.2008 Dostupné na WWW:

<<http://www.fod.cz/tyrani.htm>>[cit. 2008-11-11]

SEMINÁRKY. *Rozvod*. [online] 20.08.2008 Dostupné na WWW:

<<http://seminarky.superstudent.cz/materialy/vliv-rozvodu-na-deti/serve>>[cit. 2008-10-23]

WIKIPEDIE. *Rodina*. [online] 19.08.2008 Dostupné na WWW:

<<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/327595-rodina>>[cit. 2008-10-25]

WIKIPEDIE. *Výchova*. [online] 31.10.2008 Dostupné na WWW:

<<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/524061-rozvod>>[cit. 2008-11-10]

WIKIPEDIE. *Výchova*. [online] 27.08.2008 Dostupné na WWW:

<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/540995-vychova>>[cit. 2008-10-28]

ÚSTAV PRO INFORMACE VE VZDĚLÁVÁNÍ. (ÚIV) *Zařízení ústavní a ochranné*

výchovy . [online] 11.11.2008 Dostupné na WWW: < <http://www.uiv.cz/clanek/559/1096>>

[cit. 2008-11-18]

Přílohy

- I. Dotazník pro klienty dětských domovů (Život dětí v dětském domově)
- II. Dotazník pro klienty odboru sociálně právní ochrany dětí
- III. Tematické seřazení otázek v dotazníku

Dotazník pro klienty dětských domovů

(Život dětí v dětském domově)

Anketa se týká klientů dětských domovů od 7 let. Tato anketa je anonymní a to znamená, že se nikdo nedozví, jak jsi odpověděl (la). Odpovědi zakroužkuj.

1. Napiš svůj věk: .....
2. Pohlaví : .....chlapec.....dívka .....
3. Jak dlouho jsi v dětském domově ? .....
4. Máš v dětském domově své sourozence ?(pokud ano napiš počet).....
5. Můžeš nosit svoje vlastní oblečení?.....ano.....ne.....
6. Máš možnost jít na volnou vycházku ?.....ano.....ne.....
7. Respektuješ při výchově v DD spíše strýce nebo tetu?...teta.....strýc..
8. Máš v DD dostatek soukromí?.....ano.....ne.....
9. Kolik lůžek je na tvém pokoji ?.....
10. Máš v DD osobu, které se můžeš svěřit se svými radostmi i starostmi?
.....ano.....ne.....nevím.....
11. Vykonáváš nějaké domácí práce v DD? (Pokud ano, napiš jaké.) .....
.....
- 12.Dostáváš kapesné?.....ano.....ne.....
13. Myslíš si, že váš dětský domov se o děti dobře stará ?.ano...ne..nevím.
14. Líbí se ti ve vašem domově ? .....
.....

15.Navštěvuješ nějaké zájmové kroužky?(Pokud ano, napiš jaké.).....

.....

16.Který ze zájmů tě nejvíce baví?.....

17. Stává se , že ti děti bez důvodu ubližují?.....ano.....ne.....

18. Myslíš si, že jsou k tobě tvoji vychovatelé spravedliví? .ano..ne..někdy.

19. Jak časté jsou tvé návštěvy doma?.....

20. Máš nějaký vzor?.....ano.....ne.....

21. Jaké máš přednosti, v čem si myslíš, že vynikáš?.....

.....

22. Uznávají kamarádi tvé přednosti?.....ano.....ne.....

23. Jaké profesi se chceš v budoucnu věnovat?.....

24. Máš představu, jak bude vypadat tvůj život, až odejdeš z dětského
domova? .....

.....

.....

Děkuji za odpovědi

Jana Klímová

studentka TU Liberec

Dne:

Rok:

Dotazník pro klienty odboru sociálně právní ochrany dětí

Anketa se týká klientů OSPOD v Teplicích od 7 let. Tato anketa je anonymní a to znamená, že se nikdo nedozví, jak jsi odpověděl (la). Odpovědi zakroužkuj.

1. Napiš svůj věk: .....
2. Pohlaví : .....chlapec.....dívka .....
3. Bydlíš v rodinném domě nebo v bytě, ve městě nebo na vesnici?
.....
4. Bydlíš s oběma rodiči?.....ano.....ne.....
5. Pracují rodiče ? otec.....ano.....ne...../.matka.....ano.....ne.....
6. Kolik máš sourozenců, jsi nejstarší – prostřední – nejmladší?.....
7. Kdo je doma hlavou rodiny?.....otec.....matka.....
8. Respektuješ při výchově spíše otce nebo matku?....otce.....matku.....
9. Jaké domácí práce vykonáváš doma?.....
.....
10. Máš vlastní pokoj?.....ano.....ne.....
11. Kdo z dospělých osob z blízkého okolí ti pomáhá a rozumí ti?.....
.....
12. Dostáváš měsíčně kapesné ?.....ano.....ne.....
13. Myslíš si, že je o tebe dobře postaráno ?.....ano.....spíše ne.....ne...
14. Líbí se ti tvůj domov?.....
.....
15. Navštěvuješ nějaké zájmové kroužky?(Pokud ano, napiš jaké.).....
.....

16. Který ze zájmů tě nejvíce baví?.....
17. Stává se , že ti někdo bez důvodu ubližuje?.....ano.....ne....
18. Myslíš si, že jsou k tobě tvoji rodiče spravedliví? ..ano....ne...někdy.....
19. Kolik času trávíte spolu jako rodina?.....
20. Máš nějaký vzor?.....ano.....ne.....
21. Jaké máš přednosti, v čem si myslíš, že vynikáš?.....
- .....
22. Uznávají kamarádi tvé přednosti?.....ano.....ne.....
23. Jaké profesi se chceš v budoucnu věnovat?.....
24. Máš představu, jak bude vypadat tvůj život v dospělosti?.....
- .....
- .....
- .....

Děkuji za odpovědi

Jana Klímová

studentka TU Liberec

Dne:

Rok:

Tematické seřazení otázek v dotazníku

❖ Okruh otázek zaměřený na život v dětském domově

Dotazník pro klienty DD

Jak dlouho jsi v dětském domově?

Můžeš nosit svoje vlastní oblečení?

Máš možnost jít na volnou vycházku?

Respektuješ při výchově v DD spíše strýce nebo tetu?

Máš v DD dostatek soukromí?

Kolik lůžek je na tvém pokoji?

Máš v DD osobu, které se můžeš svěřit se svými radostmi i starostmi?

Dostáváš kapesné?

Myslíš si, že váš dětský domov se o děti dobře stará?

Líbí se ti ve vašem domově?

❖ Okruh otázek zaměřený na rodinu a rodinné prostředí

Dotazník pro klienty OSPOD

Bydlíš v rodinném domě nebo v bytě, ve městě nebo na vesnici?

Bydlíš s oběma rodiči?

Pracují rodiče?

Kolik máš sourozenců, jsi nejstarší – prostřední – nejmladší?

Kdo je doma hlavou rodiny?

Respektuješ při výchově spíše otce nebo matku?

Jaké domácí práce vykonáváš doma?

Máš vlastní pokoj?

Kdo z dospělých osob z blízkého okolí ti pomáhá a rozumí ti?

Dostáváš měsíčně kapesné?

Myslíš si, že je o tebe dobře postaráno?

Líbí se ti tvůj domov?

❖ **Okruh otázek zaměřený na zájmy a volný čas**

Navštěvuješ nějaké zájmové kroužky?

Který ze zájmů tě nejvíce baví?

❖ **Okruh otázek zaměřený na sociální vztahy**

Stává se, že ti děti bez důvodu ubližují?

Myslíš si, že jsou k tobě tvoji vychovatelé spravedliví? / Myslíš si, že jsou k tobě tvoji rodiče spravedliví?

Jak časté jsou tvé návštěvy doma? / Kolik času trávíte spolu jako rodina?

❖ **Okruh otázek zaměřený na sebepojetí**

Máš nějaký vzor?

Jaké máš přednosti, v čem si myslíš, že vynikáš?

Uznávají kamarádi tvé přednosti?

Jaké profesi se chceš v budoucnu věnovat?

Máš představu, jak bude vypadat tvůj život, až odejdeš z dětského domova?